

KAFKASYA'DAN UZUNYAYLA'YA TAŞINAN HAFIZA MEKÂNLARI: KÖY TOPONİM VE SÜLALE TARİHLERİ*

Didem ÇATALKILIÇ **

ÖZ

Basit bir adlandırmadan çok daha fazlası olan toponimler, toplumlar için tarihi kayıtlardır. Toponimler çalışmamıza konu olan Kafkasya için de bu işlevini sürdürmüştür. Kafkasya'da sınıfsal yapılanmada üst tabakadaki toprak sahibi Çerkes ve Abaza sülaleler köylere sülale isimlerini vermişlerdir. Her daim kimlikle beraber okunması gereken toplumsal işaretler olan toponimleri çalışma konumuz olan Kafkasya üzerinden düşünenecek olursak yaklaşık 160 yıldır anavatanları Kafkasya'dan ayrı yaşayan Abaza ve Çerkes toplumu Uzunyayla'daki köylere Kafkasya'da olduğu gibi toprak sahibi sülalelerin isimlerini vermişlerdir. Bu noktada toponimler Kafkasya ile bağ kurmayı sağlayan hafıza mekânları olmuştur. Kafkasya'dan Uzunyayla'ya uzanan sülale hikâyeleri ve toponimler toprak sahipliğiyle doğrudan bağlantılıdır. Bu durum Abaza ve Çerkes toplumunun sosyal hayatına doğrudan etki etmektedir. Köylerin Türkçe adlandırmalarıysa bitki bilim, hayvan bilim ve fiziki coğrafyayla alakalı olmuştur. Biz bu çalışmada Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesine bağlı Abaza, Çeçen, Çerkes ve Karaçay köylerinde gerçekleştirdiğimiz alan çalışmamızda kaynak kişilere köyleri ve sülaleleri hakkında yönelttiğimiz sorular yoluyla toponimin kimlik belirteci olarak rolünü Pierre Nora'ya ait hafıza mekânı teorisi üzerinden inceleyeceğiz.

Anahtar Kelimeler: Hafıza Mekânı, Kafkasya, Kimlik, Toponim, Uzunyayla.

REALMS OF MEMORY CARRIED FROM THE CAUCASUS TO UZUNYAYLA: VILLAGE NAMES AND FAMILY HISTORIES

ABSTRACT

Toponyms that are much more than a simple nomenclature are historical records for societies. Toponyms also continued this function for Caucasus region, which is the subject of our investigation. In Caucasus, Circassian and Abaza families who are landowners from upper classes gave their family names to the villages. In terms of Caucasus, toponyms which are societal signs that always have to be perused together with the concept of identity, both Circassians and Abazas who has been living away from their motherland for around 160 years, Caucasus, have given their family names to the villages in Uzunyayla. At this point, toponyms serve as realms of memory which procure to establish bonds with Caucasus. Family stories and topomys that lie from Caucasus to Uzunyayla are directly connected with landowning. This situation directly affects social life of Circassian and Abaza societies. Turkish names of the villages, on the other hand, are related with botany, zoology and physical geography. In this study, through the enquiries in our field surveys in Circassian, Abaza Chechen and Karachay villages in Pınarbaşı of Kayseri, we aim to analyse the role of the toponym as an identifier of identity within the context of Pierre Nora's theory realms of memory.

Keywords: Realms of Memory, Identity, Caucasus, Toponym, Uzunyayla.

Araştırma Makalesi

Makale Gönderim Tarihi: 19.12.2020; Yayına Kabul Tarihi: 01.02.2021

* Bu makale, 115K357 numaralı "Kafkasya Kökenlilerin Hafıza Mekânları Üzerine Bir Araştırma" adlı TÜBİTAK projesinin bir ürünüdür.

** Dr., ORCID: 0000-0002-2550-3961, E-posta: didem.catalkilic@hotmail.com

Yöntem ve Teknik

115K357 nolu Tübitak projesi kapsamında 2017 yılının Haziran ve Temmuz, 2019 yılının Ekim ayında, 2020 yılında Kayseri merkez ve Pınarbaşı ilçesine bağlı köylere ek olarak 2017 yılının Aralık ayında Ankara merkezde tarafımızca alan çalışması gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma yöntemine göre yaptığımız alan çalışmamızda kaynak kişilere gelişigüzel örneklem modeline göre ulaşılmıştır. Çalışma esnasında 18-30, 30-60, 60+ olarak üç yaş grubuna ayırdığımız kadın ve erkek kaynak kişilere “köyünüzün kurucu sülalesi kimdir”, “Kafkasya’daki köyünüzün adını biliyor musunuz”, “köyünüzün geliş ve yerleşim tarihini biliyor musunuz”, “sülalenizin geliş ve yerleşim tarihini biliyor musunuz”, gibi sorular yöneltilmiştir. Kaynak kişilerin atalarının nereden geldikleri ve nereye yerleştikleri hakkında verdikleri bilgiler sayesinde tarafımızca toponim ve anavatan bağlamında Pierre Nora’ya ait hafıza mekânı teorisiyle tanıklıklar değerlendirilmiştir.¹

Toplumsal belleğin işlerlik kazanmasına, aktarımına ve korunmasına yardım eden bilinç dışı kolektif bellek biçiminde varlıklarını sürdürebilen toponimler tarihinin değiştiği izler ve duyu organlarıyla algılanabilir imgelerdir (Connerton, 1999, s. 8-9, 25). Toponimler etiket olarak işlev gördüklerinde ve insanla mekân arasındaki duygusal bağları desteklediğinde, hem kültürel bir grubun bireysel üyelerinin hem de toplamda bir kültürel grubun mekânla ilgili kimliğini oluşturur (Jordan, 2010, s. 47).

Kimliğin en önemli iki unsuru olan hafıza ve mekân kavramlarına ek olarak sosyal antropolojide toplumlar manzara gibi kavramsal alanlara sahiptirler. Stewart ve Strathern’e göre manzara kavramı “insanların yer ve topluluk duygularını çerçeveleyen ve algılanan ortamları ifade eder. Bu yer, tarihsel bir boyutun atfedildiği sosyal olarak anlamlı ve tanımlanabilir bir alandır. Topluluk, kendilerini ortaklıklar, paylaşılan değerler ya da belirli bağlamlarda dayanışma kavramları açısından bir yer ya da mekânla özdeşleştirebilecek insan gruplarıyla ifade eder. Böylece manzara, insanların kendi dünyalarında yaşadıklarını hissettikleri bir ön plan ve arka plan sağlayan bağlamsal bir algı ufkudur. Çoğu zaman geçmişle sürekliliğin önemli bir göstergesi, günümüzde kimlik güvencesi ve gelecek için bir vaat olarak hizmet eder” (Stewart vd., 2003, s. 2, 4). Toponim, manzara ve etnik grup karşılıklı olarak birbirlerini besleyen sacayağı gibidir. Bu ilişkide toponim tanımlama işlevi görür.

Manzara vizyonlarıyla kimliği keşif için tarih ve hafıza kullanılır. Toponimlerin oluşturduğu manzaralar bu noktada toplumun etnografik bilgisini inşa eden hafıza mekânlarıdır. Manzaraya bakan toplumlar yüzlerine ayna tutulmuşçasına tarihlerini görürler.

Toponimler yüzlerce yıl nesilden nesile aktarıldıkları için kültürel mirasın yaşayan en eski kısmıdır. Pek çok toponim sözlü kültürün asılacağı mandallardır ve tarihi manzaranın metinsel bir temsili olarak işlev görürler (Helleland, 2012, s. 101-102). Toponimler kültürel-tarihsel anlatılarla ilişkili olarak duygusal bağlar yaratarak mekânsal kimliğin bir parçası olurlar ve mekânsal kavramları (mekânla ilgili fikirler ve görüntüler) etiketleyerek coğrafi alanı da zihinsel olarak şekillendirirler. Bu şekilde ad ve kavramlar çoğunlukla yakından bağlantılı olduğu için coğrafi alanın yapılandırılmasını desteklerler (Jordan, 2012, s. 125).

Bu noktada haritalar, manzaraların temsili olarak, kimlik ve mekân müzakeresinin karmaşık yansımaları olarak ortaya çıkarlar. Bu yansımalar, toplumsal ilişkilerin etkileşimleri sürecinin yanı sıra anıları, anlamları ve aidiyet duygusunu temsil etmeye

---

¹ Alan çalışmamızın her anında yanımızda olarak araştırmamızda kolaylaştırıcı bir rol oynadıkları için Rasim Tanbay’a ve makalenin yazım sürecindeki desteklerinden dolayı Mukof Ahmet Mavi’ye teşekkürlerimizi sunarız.

çalışır. Haritalarda temsil edilen uzamsallık, aynı anda fiziksel, sosyal ve ideolojik olan alanı kodlayarak ve tasvir ederek toplumsal iktidar ilişkileri tarafından üretilir ve üretilmesine yardımcı olur. Haritalar görmeyi, hatırlatmayı ve anlamlandırmayı sağlar ve topluluğun paylaşılan anılarında yer tutar. Haritalardaki yer adları, yerel nüfusun kültürel açıdan anlamlı manzarasını yansıtmaktadır. Yerel toplulukların ortak hafızası tarafından tanınan ve bir parçası olan yerel hikâyeler ve gelenekler için anımsatıcı kodlardır (Smith, 2003, s. 72-73, 78). Yani haritalar manzarayı biçimsel olarak temsil ederek cisim hâline getirirler.

Manzaranın içindeki metinler olan toponimler ve onların öyküleri mekânın ruhunu yaratır. Toponimler daha küçük veya daha büyük yerlere eşzamanlı senkronik ve diakronik ifadeler olarak, günlük dilin yanı sıra bireysel bellek, kolektif bellek ve kolektif kimliğin hayati bir parçasıdır (Helleland, 2012, s. 96).

Giriş

Çalışmamıza konu olan Abaza ve Çerkes toplumunun sülale isimleri Uzunyayla'da en az Kafkasya'da olduğu kadar önemini korumaktadır. Günümüzde dahi kişiler toplum içinde Türkçe soyadlarıyla değil sülale isimleriyle anılmaktadır. Toprak sahibi sülaleler hem Uzunyayla'da hem de Kafkasya'da sülale isimlerini verdikleri köylere sahip olmuşlardır. Bu bağlamda alan çalışmamızı gerçekleştirdiğimiz, Sultan Abdülaziz'den dolayı Aziziye adını alan ancak bölgeye yerleştirilen Abazalar, Çeçenler, Çerkesler ve Karaçaylar tarafından Azey olarak adlandırılan adı geçen Pınarbaşı'na bağlı köyler önemli hafıza mekânları olmuştur. Hem Kafkasya'da var olan köy toponimlerinin hem de farklı Kafkasyalı grupların bölgeye meskûn olması Uzneyle olarak adlandırılan Uzunyayla'nın Küçük Kafkasya olarak tanımlanmasına neden olmuştur. Böylelikle toponimler anavatan Kafkasya ile bağ kurulması yoluyla toplumsal hafızanın inşasına yardım etmiştir.

Abaza ve Çerkes köy toponimi sülale isimleri beraberinde-ey, hable,kuaje (köy), kıt (köy), ij (eski veya büyük) ve tsuk (küçük) gibi kelime ve eklere sahiptir (Alhas, 2005, s. 123, 207, 212; Dubrovin, 2017, s. 148). Örneğin Uzunyayla'da Jerişte sülalesi tarafından kurulan Yağlıpınar köyü Jeriştey, Kundet sülalesinin isim verdiği Örenşehir Kundatey adını taşımaktadır (K. K., 29, 58).

Alan çalışmamız esnasında köylerin kurucu sülalelerin isimleriyle anılması hakkında Uzunyayla'da anekdotlarla karşılaştık:

“Karaboğaz köyünün kurucu sülalesi Aslanlardır. O zaman köyde Dıgeş sülalesi de yaşıyor ve köye Dıgeşhable denmesini istiyor. Sonucunda münakaşa çıkmış. Aslan Musa, Dıgeş sülalesinin büyüğünün eline kılıçla vurmuş. Eli kurumuş. Birkaç sefer karşılaşmışlar. Bir yıl sonra Dıgeşlerden o kişi kılıçla Aslan Musa'nın önüne çıkmış ve Aslan Musa'da kama var. Silah üstünlüğü var yani. Aslan Musa ölmüş. Thamadeler² toplanmış ve Dıgeşler mal varlıklarını Aslanlara bırakarak köyden ayrılmışlar. Bir kısmı Eskiyaşpınar'a bir kısmı Methiye'ye gitmiş. Uzunyayla'da hala bir şey pahalı olduğunda Aslan Musa'nın kan bedeli çok pahalı manasında *Aslan Muse yi lhi vuase hua* derler (K. K., 35).

Çalışmamıza konu olan köylerin Türkçe adlandırmalarında farklı unsurlar mevcuttur. Örneğin Akören, Cinliören, Demirciören, İnlören ve Örenşehir arkeolojik; Aşağıbeyçayır, Eğrisöğüt, Kavak, Yukarıbeyçayır bitki bilimi; Beserek, Devederesi, Gebelek, Kurbağalık, Malak ve Potuklu köyleri hayvan bilimiyle alakalıyken pek çok köy adlandırması fiziki coğrafyayla alakalıdır (Canpolat, 2017, s. 191-192).

² Thamade: Çerkes toplumunda sözüne itimat edilen ve tüm sosyal etkinliklerde önderlik eden kişi.

Batı Çerkes (Abzeh ve Hatukoy) Grubuna Dahil Köy Toponimleri, Sülale Hikâyeleri ve Kafkasya'daki Köyler

Alan çalışmamız esnasında kaynak kişiler Uzunyayla'da ve Kafkasya'da Batı Çerkes grubuna dahil Abzeh Çerkesi ve Hatukoy Çerkesi nüfusun meskûn olduğu köylerinin yerleşim tarihi, kurucuları, toponimleri hakkında bize bilgi vermişlerdir.

Hatukoy Çerkeslerinin Uzunyayla'ya gelen vork³sülalelerinden olan Pedis sülalesinin Kafkasya'daki köyü 17. yüzyılın ortalarında Evliya Çelebi tarafından ziyaret edilmiştir. Çelebi'ye göre: "Bu dahi Hatukay Çerkezi ülkesinde Obur Dağı eteğinde kurulmuş 300 haneli mamur köydür" (Çelebi, 2011, s. 623). Pedis Muhammet Giray'ın başında olduğu Kuban Nehri'nin sol kıyısında Kavkazskaya stanitsasından 6 verst⁴ uzaklıkta 1842 yılının Temmuz ayında 249 erkek 218 kadın nüfusuna sahip köy Kafkasya'da Pedisey olarak adlandırılmıştır (Hotko, 2015, s. 169). Pedis sülalesi Kayseri Pınarbaşı Çörümşek bölgesindeki köylerden diğer adı Akviran olan Akören'e Pedisey, Devederesi köyüne Pedisiyeyij olarak sülale adını vermiştir. Alan çalışmamız esnasında kaynak kişiler Pedis sülalesi ve beraberindekilerin gelişlerini ve iskânlarını anlatmıştır: "Hatukoylar Köstence'ye çıktılar, bir iki köyü önce Çerkezköy'e oradan Bolu'nun Elmalık köyüne yerleştiler. Çerkesçe adı Pedsiy Hable olan bu köyde bir sene kaldıktan sonra Uzunyayla'ya geçip Pedisey köyünü kurdular, yarısı Elmalık köyünde kaldı." Başka bir kaynak kişi Akören, Aygörmez, Kuşçular ve Devederesi köylerinin Kafkasya'daki Pedisey köyünden geldiklerini aktarmış söz konusu bilgi bölgede çalışma yapan Leonore Kosswig tarafından da aktarılmıştır (K. K., 47, 56; Tverdi, 2008, s. 111).

Çerkesçe adını vork Pedis sülalesinden, Türkçe adınıysa kurulduğu bölgedeki altı höyükten alan Akören köyünden bir kaynak kişiyle yapılan görüşmede köye yerleşen sülaleleri bize şöyle aktarmıştır: "Dedelerimizin babaları üç kardeş geldiler. Mertet sülalesinden bir aile, Jane sülalesinden bir aile, Semugo sülalesinden bir aile geldi. Lakay ve Domuzko sülaleleri Bolu'dan geldiler" (K. K., 56; Canpolat, 2017, s. 191).

Kafkasya'dan Pedis sülalesiyle beraber gelen ancak Akören köyünden ayrılan sülaleye mensup Çerkesçe adı Pedisiyeyij Türkçe adı Devederesi olan köye yerleşen kaynak kişiden köyün kuruluş sürecini dinledik:

"Bizimkilerin Kafkasya'dan hangi köyden geldiğini tam bilmiyoruz. Kuban Nehri kıyısında oturuyorlarmış. Sürgünle buraya geldik, ilk önce Akören'e yerleştik ancak themadelerle anlaşamayınca buraya (Devederesi) geliyoruz. Köye önce Tuğuj (Abzeh Çerkesi) ve Apedzav sülaleleri yerleşiyor. Daha sonra Mastırko ve Kuşha sülaleleri yerleşmiş. Ardından Mastırko Hacı Mustafa yeğenleri Kanametleri getirip yerleştiriyor. Köyde şu an da Tuğuj, Mastırko, Apazev ve Kanamet (Çemguy) sülaleleri var" (K. K., 10, 45).

Kaynak kişilerin anlatımındaki köy konumlanması Han Giray'ın notlarında da mevcuttur. Han Giray'a göre Pedisey köyü Kafkasya'da Kuban Nehri kıyısındadır (Gubjokov, 2009, s. 157). Yine aynı köyden farklı bir sülaleye mensup kaynak kişi sülalesinin gelişini aktarmıştır: "Sülale olarak Suriye'ye yerleştik. Oradan bir kol buraya (Devederesi) yerleşti. O zaman Suriye Osmanlı'ya dahil olduğu için gidilir gelinirmiş, dedemin babası gider gelirmiş atlarla, dedem anlatırdı" (K. K., 16).

Bölgedeki Hatukoy köylerinden Demirciören köyünün Çerkesçe adlandırması köyün kurucu sülalesi Çetej sülalesinden ilk gelen kişi olan Hacı İshak'tan gelmektedir (K. K., 17). Yani köyün Çerkesçe adlandırması sülale adından değil bir kişi ismindendir.

---

³ Vork: Çerkeslerin toplum sınıf düzeninde tlektleştikten sonra gelen soylu.

⁴ Verst: 1.0668 kilometreye karşılık gelen Rus eski uzunluk ölçüsü birimi.

Hatukoy Çerkeslerinin önemli sülalelerinden birisi olarak zikredilen Kerkenoko sülalesi tüm Hatukoy Çerkeslerinin prensi ünvanına sahiptir. 19. yüzyılda sülalenin iki önemli ismi Kerkenoko Dyançerie ve Kerkenoko Talustan'dır. Laba ve Kuban bölgesinin yöneticisi Kerkenoko Dyançerie 1842 Temmuz'da 223 erkek 219 kadın nüfusa sahip köyü Ust-Laba kalesinin karşısında Kuban'ın sol kıyısındadır. Kerkenoko Talustan 1852'de 450 nüfusluk bir köye sahiptir (Berje, 2010, s. 66; Hotko, 2015, s. 169; Çediya, 2018, s. 108; Rus Arşiv Belgeleri, 2020, s. 318). Rusça çalışmalarda zikredilen Kerkenoko Talustan ismi Osmanlı arşivinde de karşımıza çıkmıştır. Kerkenoko sülalesi Beserek köyünün kurucusu olarak köye Çerkesçe Çeçenay ismini vermiştir (BOA, A. MKT. DV., 222/44, H-14-11-1278). Köyden kaynak kişiyle yapılan görüşmede köyün kurucu prens sülalesinin Kerkenoko sülalesi olduğunu, sülaleden köyde vefat eden son kişinin Kerkenoko Aslançeri olduğu bilgisi alınmıştır (K. K., 17).

Hatukoy Çerkeslerinin önemli sülalelerinden birisi olarak zikredilen Kerkenoko sülalesi tüm Hatukoy Çerkeslerinin prensi ünvanına sahiptir. 19. yüzyılda sülalenin iki önemli ismi Varna limanına inen Hatukoy Çerkeslerinin bir kısmı Pedis sülalesine mensup Hüseyin Bey'e bağlı olarak 1859 yılında Osmanlı Devleti'ne gelmiştir. İstanbul'da buldukları esnada uygun bir yere iskânına karar verilen Pedis Hüseyin Bey'in maiyetindeki Hatukoy Çerkeslerinin bir kısmı önce 1860 yılı başında Bolu'ya bir kısmının da aynı yılın ortasında Sivas'a iskânlarına karar verilmiştir. 1860 yılının sonlarına doğru Kuzugüdenli ve Sarioğlan civarında olan Pedis Hüseyin Bey'in maiyetindeki 56 hane Hatukoy Çerkeslerinin 1861 yılında Çörümşek boğazına iskânına karar verilmiştir. Bu hanelere ek olarak Sarioğlan mevkinde bulunan Hatukoy Çerkesleri Kaynar, Kavak ve Malak'a yerleşmiştir (BOA, A. DVN., 146/18, H-19-02-1276; BOA, A. MKT. MHM., 175/75, H-29-06-1276; BOA, A. MKT. MHM., 184/44, H-14-11-1276; BOA, A. MKT. UM., 438/93, H-14-05-1277; BOA, A. MKT. UM., 464/71, H-26-09-1277; BOA, A. MKT. UM., 222/5, H-30-11-1277; Akay, 2009, s. 80, 87). Ek olarak Çörümşek'teki Aygörmez köyünün eski adının Kötü köy olduğu ve arşiv belgesinde olduğu gibi köylere daha sonradan gelip iskân olduğu alan çalışmamız esnasında defalarca zikredilmiştir. Söz konusu köyler birbirlerine yakın konumlanmıştır.

Kafkasya'da 19. yüzyılda 6.521 nüfusa sahip Şhaguşe ve Pşiş Nehirleri arasında yaşayan toprak sahibi Hatukoy Çerkesi sülalelerin köyleri tablo 1'de verilmiştir (Lyulye, 2010, s. 36; Berje, 2010, s. 28; Dubrovin, 2017, s. 142).

Ünlü Kafkasolog Adolf Berje Kerkenoko, Debrakko, Şohan-Giray, Batoko, Şumanuko, Kodz, Kaboho, Havşuko ve Tamuko sülalelerini Hatukoyların önde gelen sülaleleri arasında saymıştır (2010, s. 66).

Bölgenin Abzeh Çerkesi köylerinden Panlı'da meskûn kaynak bir kişiyle görüşme yapılmıştır: "Tuapse'ye yakın, üst tarafında Thağapts onun üst tarafında da Madzmey diye bir köy var, biz Thağapts'tan geldik. Kafkasya'dan çıkış noktamız orasıdır. Bizim gelişimiz tam olarak anlatılana göre 1868 diye tahmin ediyorum. Bizim köyde ilk vefat eden yani ilk mezar taşına baktığım zaman 1868 gözüküyor" (K. K., 69). Kaynak kişinin verdiği bu bilgi 19. yüzyılda Çerkesya'da Rusya için çalışan Fransız asıllı Leonti Lyulye tarafından doğrulanmaktadır. Lyulye'e göre Abzehler Şahe ve Saşe Nehirlerinin üst kısmındaki Madzmey'de yaşamaktadırlar ve nüfusları 40.000'dir (Lyulye, 2010, s. 59; Berje, 2010, s. 28).

Abzehler 1846'da Tuba, Temdaşi, Daur Hable ve Jancyat Hable olmak üzere dört topluluktan oluşmaktadır (Lyulye, 2010, s. 59; Stal, 2014, s. 348). Sınıfsal yapılanmada prens sınıfına sahip olmayan Abzeh Çerkesleri, vork, tlektleş⁵ sınıfına denk gelen

⁵ Tlektleş: Çerkeslerin toplumsal sınıf düzeninde presten sonra gelen soylu.

sülalelere sahiptir. Jancyat, Beşuk, Ançok, Edige, Gute, Nedjuk, İnemok, Daur, Gonejuk, Hatuk, Beta, Tliş, Kube, Koble, Aşeneg-Kosis ve Tsey sülaleleri bu sınıfa mensuptur (Dyaçkov, 1902, s. 7, 37, 38; Lyulye, 2010, s. 65). Jancyat, Beşuk ve Ançok sülaleleri aynı sülalenin üç koludur (Gubjokov, 2009, s. 169). Dyaçkov'un verdiği sülalelere Stal şu sülaleleri eklemiştir: Jaubatır, Aci-Klyaj, Berzek, Unaruko, Hatko, Acimoko, Azamet, Jandaur, Bago Beyzruko, Hathakumuko, Atuho (2014, s. 348). Han Giray 1836'da tuttuğu notlarda Abzehlerde 8 toprak sahibi sülale, 61 hür köylü sınıfına mensup sülale kaydetmiştir (Gubjokov, 2009, s. 169-171).

Çeçen Köy Toponimi, Sülale Hikâyeleri ve Kafkasya'daki Köyler

Bölgenin Çeçen nüfusunun meskûn olduğu tek köy olan Aşağıborandere köyünü ziyaret ederek köyün sakinleriyle görüşme yaptık:

"Kafkasya'dan Yokkha köyünden gelmişler. Çeçence büyük demekmiş" (K. K., 28). Kaynak kişinin zikrettiği Yokkha Ataga köyü (Bolşoy Atagi, Posyustoronnie Atagi, Starie Atagi) Grozni'nin 10 km güneyinde, Argun Nehri'nin sol kıyısında Malie Atagi'nin karşısındadır. Yokkha Çeçence büyük, Atag ise yine Çeçence nehir vadisi demektir. Çeçenistan'daki bu köye farklı zamanlarda Argun Boğazından gelip yerleşen sülaleler şunlardır: Hakkoy, Phamtöy, Syattöy, Çinnahoy, Zumsoy, Nihaloy, Tumsoy, Makajoy, Varandoy, Gendarganoy, Egambatoy, Çunguroy, Şikaroy, Terloy, Hildeharoy, Tsadaharoy (Suleymanov, 1997, s. 326).

"Büyüklerimizin ifadesine göre Çeçence güzel köy anlamına gelen Hezyurt'tan gelmişiz. Sonra ben merak edip araştırdım Hasavyurt. Dedemin babası tek başına 93 Harbi esnasında kara yoluyla demirci olduğu için teçhizatıyla birlikte geliyor ve Pınarbaşı'na yerleşiyor. Daha sonra işlerimizi yaparsın diyerek Aşağıborandere köyüne götürüyorlar" (K. K., 3, 40). Dağıstan'ın batısındaki Çeçenistan sınırında Yamansu Nehri'nin sağ kıyısında yer alan kent olan Hasavyurt, Vaynahlar tarafından Hasi aul ya da Hasi-Evl olarak adlandırılmaktadır (Tverdı, 2008, s. 344).

"Önce Devlet Gerey'deymişler oradan Ali-Yurt'a, Ali-Yurt'tan buraya geldik. Kafkasya'dan Nogay Mirza'nın oğulları Hacı Hamza, dedem Habil ve Arslan Mirza (Çartoy taypı) gelmişler" (K. K., 42). Kaynak kişinin anlatımındaki Devlet Giray köyü 1755 yılında Çervlennaya stanitsasının tam karşısında kurulmuş bir köydür (Butkov, 1869, s. 259). İsmi kurucusu Ali'den alan köyün adı 1942 yılının Ağustos ayından 1943 yılının Ocak ayına kadar Nazi ordularına karşı Terek'i ve Grozni petrolünü koruyanların anısına Rusça muhafız anlamına gelen gvardets kelimesinden Gvardeyskoe olarak değiştirilmiştir. Köyde şu an Engenoy, Zandakoy, Çartoy, Biltöy, Gumkiy ve Suliy taypları yaşamaktadır. Günümüzde Nadtereç rayonunda bulunan köy, Znamenskoe köyünün 8 km batısında, Terek Nehri'nin sağ kıyısındaki İşçerskaya stanitsasından 15 km uzaklıktadır (Suleymanov, 1997, s. 410).

Aşağıborandere köyünde Cinhoy, Çartoy ve Haraçoy taypları yaşamaktadır (K. K., 42). Aşağıborandere köyünün Çerkesçe adlandırması Şeşen-Jambotey'dir. Jambot adlandırması Kabardey Çerkesi, toprak sahibi sülaleden kaynaklanmaktadır. Çeçenlerse toprak sahiplerinin hüküm sürdüğü yapılanmaya sahip olmamış, toprak halkın malı olmuş ve tüm toplum eşit sayılmıştır. Çeçenler kendilerini bir kurt ve kartal gibi özgür ruha sahip anlamında komşularından aldıkları özden kelimesiyle tanımlamışlardır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak Çeçenler toprak sahipliğiyle doğrudan bağlantılı olan toponime sahip olmamışlar, Kabardey Çerkesleri tarafından Şeşen olarak adlandırıldıkları için toponimde varlıklarını Şeşen kelimesiyle göstermişlerdir (K. K., 67; Laudaev, 1872, s. 3, 21, 23-24; Stal, 2014, s. 387). Ayrıca Aşağıborandere köyünün Çeçen sakinleriyle yaptığımız görüşmelere göre kişilerin geliş noktalarına baktığımızda Çeçenistan'dan tek bir noktadan gelmedikleri anlaşılmıştır.

Abaza Köy Toponimleri, Sülale Hikâyeleri ve Kafkasya'daki Köyleri

Alan çalışmamız esnasında Uzunyayla sakinleriyle Ankara ve Kayseri'de yaptığımız görüşmelerde Abaza köylerinin yerleşim tarihi hakkında bilgi alınmıştır.

Kaynak kişilere göre Uzunyayla'ya gelen Abazaların Aşuva grubuna dahil Altıkeseek köyü bölgenin ilk Abaza köyüdür ve Karaçay-Çerkes'ten deniz yoluyla 1858'de gelmiştir. Başlangıçta İstanbul'a gelip ardından Uzunyayla'da Abazaca Lookıt adını verdikleri Altıkeseek köyünü 60 hane 400 nüfus kurmuşlardır. Altıkeseek'te prens sınıfına mensup altı Abaza sülaleden Dudaruk, Loo ve Kılıç sülaleleri yaşamıştır. Dudaruk sülalesi ilk köy defteri 1905 yılında tutulmaya başladığı için köy defterine yazılmasada köy mezarlığında bulunan Dudaruk Kaplan Bey'e ait mezar taşı sülalenin köyde yaşadığının göstergesidir (K. K., 41, 47, 50, 54, 65).

Altıkeseek köyüne isim veren Loo sülalesine mensup kaynak kişiyle yapılan görüşmede Altıkeseek köyünün kuruluşunda Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti'nin İnciklookıt köyünden gelen amcazadeleri Loo Yakup ve dört oğlu Şahin, Mahmut, Kaspot ve Ömer'in bulunduğunu aktarmıştır. Loo Mahmut o dönem adı Aziziye olan Pınarbaşı'nın 22 yıl belediye başkanlığını yapmıştır (K. K., 65). Abazaların prens sülalelerinden olan Loo sülalesi Kafkasya'da da ciddi bir hâkimiyet alanına sahip olmuştur.

Köyün Türkçe toponimi altı kısım, parça anlamındaki Altıkeseek, Kafkasya'dan Uzunyayla'ya taşınan bir toponimdir. Bu topluluk Nogay Türkleri tarafından Altıkeseek, Çerkesler tarafından Bashağ olarak adlandırılmıştır. Kuban havzasında yaşayan bu topluluk yöneticilerinin adıyla anılan altı topluluktan oluşmaktadır: Biberd: 1.600 Küçük İncik Nehri'nin sol kıyısına doğru dökülen Maruha Deresi üzerindedir ve 1.600 nüfusu vardır. Loo: Nüfusları 1814 yılındaki veba salgınıyla büyük ölçüde kırılmıştır. Küçük İncik'in sağında akan Küçük Kardenek üzerindeki köyde yaklaşık 200 aile 1.500 kişi yaşamaktadır. Kılıç: Kuban'ın sağ kıyısına doğru Taş Köprü'nün aşağısında kendisinden 13 verst uzakta akan Halmuza-Jilgas Deresi üzerindedir. Ayrıca Kuban'ın sağ kıyısındaki Keçega köyüne de sahiptirler. Nüfusları 600 kişidir. Tramkt: Taş Köprü'nün hemen altındaki Kuban'ın sol kıyısına dökülen Teberda ve Sana üzerindedir. Aslankıt: Küçük Kardenek ile birleşen Aksaut deresi üzerindedir. Dudaruk: Kısmen Küçük İncik kısmen de Büyük İncik Nehri'nden 20 verst uzaklıkta, Kuban Nehrinin sol kıyısında Batalpaşinskaya stanitsasının karşısında ikamet ederler ve 250 aileden oluşurlar. 17. yüzyılın sonuna doğru Kabardey Çerkeslerinin topraklarının bir kısmını onlara vermeleriyle buraya yerleşmişlerdir. Altıkeseek'in ortak bir lideri yoktur ve mal varlıklarıyla orantılı olarak bir kaç beyin yönetimi altındadırlar. Kabardey Çerkesi prens Hatohşoko Adilgiray'a bağlıdırlar ve emirlerine itaat ederler. Toplam nüfuslarıysa 10.000 civarındadır (Klaproth, 1814, s. 249-250; Lyulye, 2010, s. 39-40; Berje, 2010, s. 45; Çağbayır, 2017, s. 3194; Tietze, 2017, s. 242; Blaramberg, 2017, s. 213).

Alan çalışmamız esnasında Uzunyayla'nın diğer Abaza köylerinin (Aşharuva grubuna dahil) kuruluşları hakkında kaynak kişilerden bilgi edindik: "Thamadelerimiz İsmeyl Kaspot ve Yağan Ali ile Gürcistan'a oradan Azerbaycan'ın Keleki kazasına, oradan da Kars'ın Selim ilçesine geldiler ve üç ay orada kaldılar. Sivas'ta bu işleri taksim eden komisyonlar vardı. Oradan Kazancık'a geldiler. Kazancık dokuz köye bölündü" (K. K., 41).

"İlk yerleşim yerleri de Gemerek'te (Sivas) bir yıl kalıyorlar. Sonra ailenin büyükleri etrafı inceliyor. Şu an Sivas'a bağlı Başören köyü var orada da bir yıl kalıp Kazancık'a geliyorlar. Ama Başören'e yerleştiklerinde Kazancık arazisinin sınırları Avşar köyü olan Kapaklıpınar köyüne (Sivas) kadardı. Orası da daha öncesinde de Çerkes köyüydü, yıllar yılı araziler satılarak değişti. Pazarsu, Örenşehir, Örenşehir'den Kaynar, Kaynar'dan tekrar şu dağın eteğinden Başören'e

kadar tamamen Kazancık'a aitti. İşte peyderpey oradan sürgün olarak gelenler, sonradan gelenler, aynı o bölgede de yanlarında oturanlar geldikçe anavatanda da bunlar komşularımızdı, diyerek Kazancık'ın topraklarını Yahyabey, Üçpınar, Tahtaköprü köylerine vermişler. Sürgünle geldiklerinde Osmanlı döneminde bu saydıklarımın hepsi Kazancık'a aitti" (K. K., 20).

Kaynak kişinin bu anlatımı Han Giray'ın notlarıyla doğrulanmaktadır. Uzunyayla'da başlangıçta Tahtaköprü köyüne iskân olmuş Hağundoko sülalesi, Üçpınar ve Yahyabey köylerine iskân olmuş Şid sülalesi ve Üçpınar'a iskân olmuş Alheskir sülalesi 1821-1822 yıllarında Hatohşoko sülalesiyle Hajret Kabardeyi Çerkeslerine⁶ dahil olarak Kazancık köyünün bir kısmının geldiği Biberdkıt ile komşu olmuşlardır (Gubjokov, 2009, s. 144-145).

"Kafkasya'dan geldiğimiz köy gibi bir tarafı dağlık, arasından nehir geçiyor, o köyde de geçiyor, dağlar, tepeler de aynı. Kafkasya'dan geldiğimiz köyü gördüğümde bizim köyü neden seçtiklerini anladım. Görür görmez hayvancılık, atçılık yapılacak yer diye beğeniyorlar. Karayoluyla geldiler. Kazancık 800-1000 hane Abazaların Aşharuva grubuna mensuptur. Toplu olarak gelip geçici barakalar yan yana bitişik odalar şeklinde 1.5-2 yıl kalıyorlar. Arkadan büyük bir Çerkes kitlesinin geleceğini öğrenilince bizinkiler geniş araziye tutmuşlar, kaybetmemek için her kalabalık sülalenin birer aile vermesiyle mezralar oluşturmuşlar.

⁶ Hajret Kabardeyi Çerkesler: Ruslar Kabardey bölgesinde askeri gücün tesisinden sonra idari gücü de sağlamak için 1791'de mahkemeler kurdular. Çarlık aynı yıl Kabardey'deki askeri gücünü de arttırdı. II. Katerina, 28 Nisan 1792'de Kont İ. V. Gudoviç'e ulaşılmaz dağların içinde yaşayan halkların tek bir silah gücüyle mağlup edilemeyeceğini bunun için adli makamların gerekli olduğunu yazdı. Bu aşamada Ruslar yerel mahkemeleri desteklerken, Kabardey Çerkesleri şeriat mahkemelerini istediler. Aynı zamanda Kabardeylerin, bölge komutanının izni olmaksızın bölgeyi terk etmeleri yasaklandı. Bu dönemde Kabardey Çerkesleri yerlerinde kalıp özgürlüğünü kaybetme ya da Kuban Ötesi'ne geçip bağımsız kalma seçenekleriyle karşı karşıya kaldılar. Bu olayların sonucunda 4 Nisan 1804'te General P. D. Tsitsinov, Büyük ve Küçük Kabardey'in toprak sahiplerinden adli makamlarda görev yapacak kişilerin seçilmesini, eğer 28 Nisan 1804'e kadar seçilmezlerse General G. İ. Glazenap'a Kabardey Çerkeslerini ağır şekilde cezalandırmasını emretti. Kabardey Çerkesleriye askeri çatışmaya karar verdiler. 3 Mayıs'ta Prohladnaya stanitsasından ayrılan G. İ. Glazenap, Baksan Nehrine ulaştı. 9 Mayıs akşamı Kazak gözcülerinin silah seslerinin duyulmasının hemen ardından 1.500 atlı Kabardey Çerkesi görüldü. G. İ. Glazenap 14 Mayıs'ta Çegem Vadisi'ne doğru hareket etti. Hatohşoko Adil Giray ve kendisine bağlı toprak sahibi sülale Kundetlere ait 12 köy yakıldı. Olaylar esnasında Adil Giray'ın oğlu yaralanırken, Kundet Misost öldürüldü ve 11.000 kişi köylerinden sürüldü. Konuyla alakalı Hatohşoko Adil Giray'ın ağabeyi Albay Hatohşoko İsmail Bey Ağustos 1804'te Rus makamlarına yazdığı raporda Kabardey Çerkeslerinin isyanlarının nedenlerini tarım arazisi ve mera olarak kullandıkları topraklarının alınması; Kabardey Çerkeslerinin parçalanmasını amaçlayan işçilerine müdahale olarak yazdı. Ancak P. D. Tsitsianov'a göre ayaklanmaların nedeni Osmanlı ve İran'ın kışkırtmalarıydı. 1804 ve 1805'te düzenlenen iki cezalandırma seferinde toplam 80 köy yakıldı. 1805 Ağustosunun sonunda General İvan Petroviç Delpozso, Albay Hatohşoko İsmail Bey'in Kabardey bölgesindeki toprak sahiplerine, Rus yerleşimlerinin yıkılacağını iletmesine dair söylentiler ulaştı. Rus raporlarına göre, Eylül 1806'da Kont İvan Gudoviç, Kabardey Çerkeslerinin köylerinin yakıldığını ve Kabardey Çerkeslerinin içinde buldukları durumun kötü olduğunu vurgularken; 9 Temmuz 1809 tarihinde General S. A. Bulgakov General A. P. Tormasov'a Kabardey Çerkeslerinin yaşadığı yıkımı "kayıp Kabardey halkı" diyerek anlattı. 1822 tarihyse Kabardey Çerkeslerinin tarihinde bir milat oldu. Bu tarihten itibaren Rus yönetimi bölgeye pek çok tahkimat inşa etmesiyle, 15.000 kişi Büyük Kabardey bölgesinden ayrıldı. General G. İ. Glazenap ve General A. P. Yermolov tarafından bastırılan 1804 ve 1822 ayaklanmalarının ardından Rus yönetiminde olmak istemeyen toprak sahiplerinin bir kısmı Büyük Kabardey bölgesinden ayrıldı. O dönemde antlaşmaya göre bu grup, Osmanlı'ya bağlı Kuban Ötesi'ne geçerek Büyük ve Küçük Zelençuk Nehirleri arasında, Urup, Okart, Anaut ve Kuva'nın üst kısımlarına yerleşti. Burada yaşadıkları sürede kısmen ziraatla, daha çok hayvancılık ve özellikle de atçılıkla (Hatohşoko, Kaytuk ve Tram sülaleleri en iyi sürülere sahip oldu) uğraştılar. 1849'da ise Muhammet Emin'in vaazlarından dolayı Laba'ya doğru, Şhaguşe Nehrinin ötesine gittiler. En önemli toprak sahibi Hajret Kabardeyi sülaleleri şöyledir: Hatohşoko, Navruz, Karamırza (Dokşuko), Ahanduko (Hağundoko), Marguş, Kubat, Kasay, Kaytuko, Babuko, Çijoko, Kondoro, Uvajuka, Tram, Ançauruko, Janoko, Beslan, Djansid, Kudenet (Kundet), Dokşuko ve Abat (Şapsığ kökenli) (AKAK, 1868, T. II, s. 941-942, 954, 957-958, 960-961, 977, 978-980; AKAK, T. III, 1869, s. 625-626; AKAK, T. IV, 1870, s. 847; Anuçin, 2014, s. 42; Stal, 2014, s. 345; Hotko, 2015, s. 192, 204-205; Dubrovin, 2017, s. 36).

Çünkü toprağı işlemek için mezarlara iki saat gidip iki saat yol geliyorlarmış. Mezraları kuralım hasat zamanı gidenler kalıcı olsun denmiş. İşte Tavladere, Karacaören, Potuklu ve Borandere köyleri bu şekilde kuruldu. Mezralar takviyeyle köye çevrilmiş. Mesela benim sülalem üçe bölünmüş Kazancık'ta, Potuklu'da, Karacaören'de var. Yağanlar Tavladere, Demirboğa, Potuklu ve Borandere köylerinde varlar. Mesela bizim köye 5-6 km Yahyabey köyünün sırtının ortası bizim, Örenşehir sırt bizim öbür taraftan Pazarsu, Kapaklıpınar köyü arazisi, köyün tabanına kadar neredeyse bizim. En sonunda o tarihe kadar biz Sivas'a bağlıken iki vali bir araya gelip bizim köyü Pınarbaşı'na bağladılar" (K. K., 47).

Kazancık köyünde meskûn kaynak kişi Kafkasya'daki köyünü ziyaret etmiştir. "Ayrıldığımız köye gittim. Karaçay-Çerkes'teki Elburgan köyü. Asıl adı Biberdkıt. Köyümüzde olan bütün sülaleler orada var. Elburgan bugün 12.000 nüfusa sahip" (K. K., 47). Kaynak kişinin aktardığı bilgiye paralel olarak toponomi sözlüğünden aldığımız bilgiye göre eski adı Biberdkıt olan köy bugün Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti'nin Habez rayonunda, Küçük Zelençuk Nehri'nin kıyısındadır ve köyün kuzeyinde İncigçıkun köyü vardır. Köyde Tapanta diyalektinde konuşan Abazalar yaşamaktadır (Tverdi, 2008, s. 393).

Yine Kazancık köyünde meskûn kaynak bir kişiyle alan çalışmamız esnasında görüşme yapılmıştır: "1989'da Kafkasya'ya köyüme gittim. Köyüm Abhazy'a da değil Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti'nde Kubina'dır ve ortasından Kuban Nehri geçer. Kızım olsaydı köyün adını kızıma verecektim" (K. K., 48). Kubina köyü Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti'ndeki Ust Ceguta rayonunda 1862'de kurulmuştur (Tverdi, 2008, s. 195).

Görüldüğü gibi Abaza köylerinin yerleşim tarihi hakkında kaynak kişilerden alınan bilgiler birbirleriyle tutarlıdır. Alan çalışmamız esnasında Kazancık köyünde meskûn farklı sülalelere mensup kaynak kişilerle yapılan görüşmelerde Kafkasya'da birbirlerine yaklaşık 20 km mesafedeki yerleşimlerde yaşadıkları görülmüştür. Kazancık köyünün Abazaca adlandırılması Başilbiy'dir. Başilbiyler Kafkasya'da Urup ve Büyük Zelençuk Nehirlerinin üst tarafında yaşamışlar daha sonraları büyük bir kısmı Laba ve Şhaguşe Nehirlerinin ötesine yerleşmişlerdir. Başilbiylerin nüfusu 19. yüzyılın ikinci yarısında 2.677'dir (Lyulye, 2010, s. 39; Berje, 2010, s. 27, 43).

Uzunyayla'nın Abaza köylerinden Yukarıborandere köyünün kurucu sülalesi Kabardey Çerkesi ancak köy nüfusu Abaza'dır. Köyün Çerkesçe adı kurucu sülale Yeluh'dan dolayı Yelühuey'dir. Köyün Türkçe ismiyse Boran deresinden dolayı Borandere'dir ve aynı zamanda kurucu sülalenin Türkçe soyadıdır. Sülalenin geliş hikâyesi şu şekildedir:

"Yeluh sülalesi Yeluh İsmeyl önderliğinde Yeluh Kaspot, Yeluh Mirzabek ve şürekasıyla geldiler. En büyük dedemiz Yeluh Jeney'dir. Oğulları Pşmafe, Janbot ve Kambot Kafkasya'da kendi köyümüzde kalmışlar ve orada medfundurlar. Başlangıçta Kazancık köyüne yerleşen büyüklerimiz Yağanların bir kısmı, Halbetlerin bir kısmı, Bzagoların bir kısmı, Şermetler, Cerimbeyler ve Hacısabıdalarla birlikte Yukarıborandere'yi kurdular.⁷ Dedem Hangeri'nin sahibi olduğu ağıl bugün Hangeri mezarası olarak bilinmektedir" (K. K., 41).

17. yüzyılda bölgeyi ziyaret eden Evliya Çelebi'ye göre Yeluh sülale ismiyle anılan nehir Terek Nehri'ne karışmaktadır. Kabardey Çerkesi Yeluh sülalesine ait olan köy, 19. yüzyılın başında bölgeyi ziyaret eden Alman seyyah Julius von Klaproth'a ait seyahatnamenin Fransızca tercümesindeki haritada da net olarak gözükmektedir (2011, s.

⁷ İsmet Boran'ın tarafımıza verdiği soyağacından.

653; Klaproth, 1824, s. 521). Yeluh sülalesinin Kafkasya'daki Küçük Kabardey'deki prens Tausultan'ın hâkimiyet alanındaki Yetlihuey adındaki köyü 1858 yılında 38 hane, 143 nüfusa sahiptir (Dumanov, 1994, s. 17; Gubjokov, 2009, s. 141). Bugünkü haritayla karşılaştırdığımızda köy Kuzey Osetya-Alanya Cumhuriyeti topraklarında Elhatova adıyla varlığını sürdürmektedir. Ayrıca görüldüğü gibi kaynak kişinin sülalemiz Kabardey Çerkesidir beyanı kaynaklarca da doğrulanmaktadır.

Karaçay Köy Toponimi, Sülale Hikâyeleri ve Kafkasya'daki Köyler

Eğrisöğüt köyü sakinleri 1885 yılında Birinci İstampulçula/İlk İstanbulcular adı verilen grupta birlikte İstanbul'a ardından Adapazarı'na oradan da Tokat'ın Reşadiye ilçesine bağlı Çilehane köyüne yerleştiler. Ardından bu grubun bir kısmı Kayseri'ye bağlı Pınarbaşı ilçesine geçerek adını söğüt ağaçlarından alan Eğrisöğüt köyünü kurdular (Açık, 2016, s. 169-170).

Alan çalışmamız esnasında ziyaret ettiğimiz bu köyde kendilerini Baksançılar olarak adlandıran (Kurmanlar, Borlar) Balkar bir sülalenin yaşadığı tespit edilmiş ve kişilerle görüşme yapılmıştır. Ahmet Usta'nın çocuklarının soyundan gelen kaynak kişilerle yapılan görüşmede ataları Ahmet Usta'nın deniz yoluyla dört çocuğu Çotay, Atabi, Mahmut ve Aslanbek ile beraber Tokat'ın Almus ilçesine bağlı Çilehane köyüne geldiğini Ahmet Usta'nın mezarının adı geçen köyde olduğu aktarılmıştır (K. K., 11, 37). Köy Karaçay Türkçesinde herhangi bir adlandırmaya sahip olmamıştır. Köyün Karaçay nüfusu Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti'ndeki Hurzuk'tan gelirken, Balkar sülalesi Kabardey-Balkar Cumhuriyeti'ndeki Çalmas köyünden gelmiştir.

Doğu Çerkes (Kabardey) Grubuna Dahil Köy Toponimleri, Sülale Hikâyeleri ve Kafkasya'daki Köyler

1744 yılında geodezist Stepan Çiçagov Büyük ve Küçük Kabardey bölgesindeki köylerin konumlarını derlemiştir. Çiçagov'un çizdiği haritaya baktığımızda köylerin nehirler ve vadiler boyunca yerleştiği görülecektir (Beytuganov, 2007, s. 36). Haritada Büyük ve Küçük Kabardey'de konumlanmış 48 köy mevcuttur.

Kabardey Çerkeslerinden Hatohşoko, Kundet ve Anzor gibi önemli toprak sahibi sülaleler Kafkasya'daki hâkimiyet alanlarını Uzunyayla köylerinde de sürdürmüşlerdir. Kafkasya haritası üzerinde Hatohşoko, Kundet ve Anzor sülalelerinin konumlanması Uzunyayla'da da aynı şekilde olmuştur. Hem Uzunyayla'da hem de Kafkasya'daki bu konumlanmalar karşılaştırıldığında haritaların adeta bir izdüşüm olduğu görülecektir.

Çiçagov'un haritasındaki köyler Kabardey bölgesinde gerçekleştirilen idari ve toprak reformlarıyla birleştirilmiştir. Birleştirilen köylerde bu durumun somut örnekleriyle alan çalışmamız esnasında karşılaştık:

“Çerkesler sürgün edildikten sonra nüfuslarına göre köyler birleştirildi. Bu olayı şu an gibi düşünürsek Altıkese, Potuklular, Karaboğaz, Büyükgümüşgün, Halitbeyören gibi köyler buradaki Malatya asfaltının kenarına ikişer sıra ev olarak yerleştiriliyor. Kafkasya'da daöyle yapıldı. 5-6 köy bir köye taşındı. Asimilasyon için köylere Rus nüfus yerleştirildi. Merkez seçilen köyün adı kaldı diğer köylerin adları yok oldu. Diğer köyler tarım arazisi yapıldı. Onun için buraya gelenlerin köylerinin birçoğu kalmadı. Ama dedem ve emsalleri yaylada sohbet ederlerken burada oturan sülalelerle Kafkasya'da da aynı köyde yaşadıklarını söylerlerdi” (K. K., 35).

Kaynak kişinin Kafkasya'da aynı köyde yaşayan sülalelerin Uzunyayla'da da aynı köyde yaşadığı ifadesi alan çalışmamız esnasında tarafımızca defalarca görülmüştür.

Kabardey Çerkeslerinde sınıfsal yapılanma toplumun temel taşı olmuştur. Büyük Kabardey bölgesinde⁸ Bekmırza, Kaytuk, Mısost ve Hatohşoko sülaleleri prens sülaleleridir (Stal, 2014, s. 381).

Zikrettiğimiz prens sülalelerinden Hatohşoko sülalesi Uzunyayla'da Yahyabey (Hatohşıkueyi) ve Üçpınar (Hatohşıkoytsuk) köylerine isim vermiştir. Türkçe adını bir Avşar beyinden alan Yahyabey köyü önceleri Yahyabey Mezarı sonraları Yahyabey olarak zikredilmiştir (K. K., 50; BOA, MF. MKT 1050/22 H-24-03-1326). Hatohşoko sülalesiyle yapılan görüşmede:

“Sülalemizden Musa ve oğlu Hasan geldi. Hatohşoko Musa Tokat'ın Artova ilçesinde (şu an Yeşilyurt ilçesi) Çerkes Danişment köyünü kurdu (Şu an Doğanca köyü). Hatohşoko Hasan Kafkasya'da dünyaya gelmiş Misost, Musa ve Ayşe adında üç çocuğuyla geldi. Musa çocuk yaşta vefat etti, Misost Sarıkamış'ta şehit oldu. Hasan burada ikinci evliliğini yaptı. Bu evlilikten Gazi Bey dünyaya geldi. Gazi Bey'in iki oğlu bir kızı oldu. Gazi Bey benim dedemdir” (K. K., 7).

Yahyabey köyünden kaynak kişiyle yapılan görüşmede geliş süreci dinlenmiştir: “Sülalemiz Kafkasya'dan geldiğinde önce Tokat'a yerleşti. Sonra Uzunyayla'ya geldik. 5 kardeş geldiler. Hacı Mahmut, Hacı Muhammet, Hacı Canbolat, bir de Hacı Seyit vardı. Benim dedemin adı Hacı Canbolat. Babamın adı Naşgov” (K. K., 62).

Diğer bir Türkçe adı Uyuzpınar olan Üçpınar köyünde meskûn sülalelerden birisi Alheskir sülalesidir. Alheskirey köyü Kafkasya'da Baksan Nehri'nin sol kıyısında Büyük Kabardey bölgesindedir. Ancak köyün bir kısmı Hajret Kabardeylerine katılmış ve Küçük Zelençuk Nehri'ne meskûn olarak burda Kubatey köyünde yaşamışlardır. 1866 tarihinde Zelençuk'ta olan 1863-1926 arasında Alheskirey, 1927'den sonra Jako adını alan bu köy 197 erkek 177 kadın nüfusa sahiptir. Büyük Kabardey'de kalan kısmıysa 1865-67 yılları arasında Kılışbiyhable'ye dahil olmuştur (Dumanov, 1994, s. 13, 23; Kumikov, 2003, s. 25; Gubjokov, 2009, s. 144; Kanlokue, 2021, s. 10). Uzunyayla'da yaptığımız alan çalışmamız esnasında Tahtaköprü köyünün sakinleriyle görüşmeler yaparak iskân süreçlerini dinledik:

“Babam 3 yaşındayken dedemle gelmiş ve amcam orada kalmış. Sülalemiz Kafkasya'da gümüş işleri yaparmış. Buraya geldiklerinde önce Uzunyayla'ya bakıyorlar. Dedem burada yaşayamayacağını düşünüp Maraş'ta da el sanatları var diye Maraş'a gidiyor. Ancak orada altın ve bakır işi yapılıyor. Bizimkiler gümüş işi yapamayınca bir kağrı arabasıyla 30 günde Samsun'a oradan da gemiyle Kafkasya'ya dönüyorlar. Bu esnada babam 7, amcam 9 yaşında. Ortamın daha kötü olduğunu görünce dönmeye karar veriyorlar. O sırada babamın amcası, amcama bir kama yapıyor ve bırakmak istemediği için siz gidin biz arkadan geliriz diyorlar. Dedem ve babam geliyor, amcamlar geleceği sırada Sovyet devrimi oluyor ve onlar orada kalıyor” (K. K., 63).

“Önce babamın amcası gelmiş, Sivas'a yerleşmişler Emir Marşan Paşa halamızın kocasıydı. Amcam Sivas'ta ev yapmış, tutunamayınca Tokat'ın Artova ilçesine bağlı Çerkesçe adı Abukhable olan Taşpınar köyünü kurmuşlar. Tahtaköprü köyünde yaşayan Hağundoko Murat rahatsızlanınca ziyarete gelmişler. Murat Bey vefat edince beğenip köye yerleşmişler. Yeğenimiz olan Hağundoko sülalesinin evini almışlar. Sülalemizin o kolundan gelen Osmanlı'da Harbiye ve Nafia bakanlığı yapan Abuk Ahmet Paşa Tahtaköprü'de doğdu. Ama bizim gelişimiz

⁸ Büyük Kabardey: Malka ve Terek Nehirleri arasında, güneyde Osetya'ya kadar uzanan bölge (Dubrovin, 2017, s. 35).

amcamlardan farklı. Babam 1921'de yaklaşık 35 yaşında Kafkasya'dan çıkmış. Rus ordusunda subay olan babam Abuk Hatem Gani işkence görmüş, topukları kırılmış. Babam en son Beserek'te ikamet eden Zabit Hoca (imam) ve Yahyabey'den Şed Mehmet Efendiyle (imam) geldi. Babam önce Almanya oradan Ürdün'e daha sonra da 1938 gibi Uzunyayla'ya geliyor. Almanca ve Fransızca biliyordu. O dönem Ruslar Kayseri'de Sümerbank'ı açıyor ve babam orada tercümanlık yapıyor" (K. K., 32, 46).

Büyük Kabardey bölgesindeki tlektleş sülalelerden Kundet sülalesi Han Giray'ın 1836'da tuttuğu notlara göre Kafkasya'da Çegem bölgesinde 5 köye sahiptir (Gubjokov, 2009, s. 140). Alan çalışmamız esnasında Kundet sülalesinin Uzunyayla'da hâkim olduğu köyler de ziyaret edilmiştir. Eski adı Viranşehir olan bölgede yaşayan Çerkesler tarafından Yerenşihar olarak da zikredilen Çerkesçe adlandırması Kundetey olan Örenşehir, Sacayağı ve Karakuyu köylerinde tarafımızca görüşmeler yapılmıştır.

Alan çalışmamız esnasında Kundet sülalesi hâkimiyetindeki köylerde kaynak kişilerle görüşmelerde verilen bilgilerin birbirleriyle tutarlı olduğu tarafımızca görülmüştür: "Karakuyu köyüne geldik. Bu köyden gidenler Sacayağı, Dikilitaş ve Karahalka köylerini kurdular" (K. K., 27). "Karakuyu köyüne yerleştik. Toprak daha iyi olduğu için Sacayağı köyüne geçtik" (K. K., 55). "Bizim köy (Örenşehir) önce Karakuyu köyüne yerleşti. Kundetler vardı o zaman onlarla beraber oraya yerleştiler. Karakuyu'dan ayrıldı, oradan tekrar buraya yerleşti. Derken üç sefer yerleşti bizim köy" (K. K., 29). "Bizimkiler önce Karakuyu'dalar sonra buraya (Kurbağalık) geçiyorlar" (K. K., 14, 64). Bu bilgilere ek olarak Kırkpınar köyünden kaynak kişiyle yaptığımız görüşmede Uzunyayla'ya gelen Sasık sülalesinin Kafkasya'da bölgesinde yaşadıkları Kundet sülalesinin Uzunyayla bölgesindeki Karakuyu, Sacayağı, Dikilitaş ve Karahalka köylerinden toprak alarak kurduklarını öğrendik (K. K., 66). Kaynak kişilerin tüm bu anlatımlarını göz önünde bulundurduğumuzda Uzunyayla Çerkeslerinin tabiriyle 7 Kundet köyünün Karakuyu, Sacayağı, Dikilitaş, Karahalka, Örenşehir, Kurbağalık ve Kırkpınar köyleri olduğu anlaşılmıştır.

Tüm bu bilgilere ek olarak Yukarıbeyçayır köyünde görüşme yaptığımız kaynak kişi Kundet sülalesinin bir dönem köyde oturduklarını şu anda köyde Kundet sülalesinden kimsenin kalmadığını aktarmıştır (K. K., 31). Kundet Kurgok'un Çerkesçe adı kurucu sülale Marğuş'tan dolayı Marğuşey olan Yukarıbeyçayır köyünde yaşamasının nedeni iki sülalenin Kafkasya'daki tanışıklığıdır. Uzunyayla alan çalışmamız sırasında pek çok sülalenin dostluklarını Kafkasya'dan Uzunyayla'ya bu şekilde taşıdıklarına şahit olduk.

Kundet sülalesinin Kafkasya'da hâkim olduğu bölgeden gelen Karakuyu köyü Kafkasya'da nehir isimleri olan Şegem ve Şhalıko adında iki mahalleden oluşmakta ve köy kara yoluyla gelmiştir (K. K., 41; Blaramberg, 2017, s. 156).

Kabardey'de gerçekleşen reformlar sonucunda Kundet Kurgok'un köyü Sasikhable ve Kundet Batırşı'nın köyüyle; Kundet Kambot'un köyü Altudokuey, Pırhışhable ve Şogenhable'nin bir kısmı ile birleşmiştir (Dumanov, 1994, s. 22).

Uzunyayla alan çalışmamız sırasında kaynak kişilerle yaptığımız görüşmeler ve Rus kaynaklarına göre Kafkasya'da bir arada yaşayan sülaleler hakkında verilen bilgiler birbirleriyle uyumludur. Bu durumu örneklendirecek olursak Pırhış, Altudoko ve Şikebaho sülaleleri hem Kafkasya'da hem de Uzunyayla'da Kundet sülalesinin yanında yer alan sülalelerdir. Buna istinaden Uzunyayla'da Pırhış sülalesinin meskûn olduğu Kurbağalık köyünün Çerkesçe adı Şikebahoy'dur ve hem Altudoko hem de Şikebaho sülaleleri Çerkesçe adı Kundetey olan Örenşehir'de meskûndur. Bununla birlikte Kurbağalık köyünde yaptığımız alan çalışmasında kaynak kişi köye meskûn olmalarındaki nedeni

köylerindeki bir dereyi Kafkasya'da Kundet sülalesinin hâkim olduğu bölgedeki Şhalıko Nehri'ne benzettikleri için ilk gelenlerin buraya yerleştiklerini aktarmıştır (K. K., 14, 64).

Uzunyayla Hatohşoko sülalesiyle birlikte Duman sülalesinden Kanşubiy ve Nakho kardeşler; Murat ve Musa kardeşler gelmiş, başlangıçta Yahyabey köyüne meskûn olmuşlar daha sonra tlektleş sınıfındaki Kundet sülalesinden arazi satın alarak Örenşehir köyüne yerleşmişlerdir. Duman sülalesinden bazı aileler Uzunyayla'nın Alamescit, Uzunpınar, Üçpınar köylerinde ve Kahramanmaraş Andırın'da meskûndur (K. K., 26, 34, 53).

Duman sülalesi Kafkasya'da Çegem Nehri'nin sol kıyısında prens Hatohşoko bölgesinde sülale adıyla köye sahip olmuştur. Duman köyü toprak reformlarıyla Karmahable'ye dahil olmuştur (Dumanov, 1994, s. 14, 21).

Çerkesçe adlandırması Şhalıkuey'i Kafkasya'da Kundet sülalesi bölgesindeki Şhalıko Nehri'nden alan diğer adı Beyazköy olan Sacayağı'nda meskûn ve molla, efendi, kadı basamaklarından oluşan din adamları sınıfına mensup Uzunyayla'da Mole sülale adıyla bilinen sülale de Kafkasya'da prens Bekmirza, tlektleş Kundet sülaleleri bölgesinde Şhalıko Nehri kıyısında sülale adıyla köye sahip olmuştur (Mamhegov, 2006, s. 28; Naloeva, 2015, s. 359).

Küçük Kabardey⁹ bölgesinde günümüzde Murtazavo olarak varlığını sürdüren, Uzunyayla'da Karhalak olarak da zikredilen Karahalka köyü Çerkesçe adlandırmasında Mertezey olarak karşımıza çıkmıştır. Köyden kaynak kişiyle yaptığımız görüşmede köye geliş süreçlerini aktarmıştır:

“Büyükbabamız İshak ve dört oğlu varmış. Herkes atlı arabalara binmiş büyükannemiz evde kalmış. Habze¹⁰ gereği gelin olduğundan konuşamıyor. Sonra birisi farketmiş getirmiş gelini. Dedem yolda doğmuş. İslam yolculuğuna çıkıyoruz, İslamiyet için geliyoruz diye adını İslam koymuşlar. Bizimkiler Kars'a gelip 8 yıl yaşamışlar. İlk gelen dede Kars'ta vefat etmiş ve mezarı da orada. Benim dedem Ahmet Uzunyayla'da çok Çerkes var oraya gidelim demiş. Önce Karakuyu tarafına gelip bakmışlar, sonra Karahalka'ya yerleşmişler. O zaman Karahalka'da Kuşhalar ve köyü kuran Murtazalar varmış. Dedem köye yerleşmiş” (K. K., 18).

Kaynak kişiden alınan bilgide olduğu gibi Karahalka köyünün Çerkesçe adlandırması Mertezey'dir ve Han Giray'ın notlarına göre Mertazehable Küçük Kabardey'de Prens Tausultan'ın bölgesinde Terek'tedir. Kayıtlara göre 35 hane 161 nüfusa ve 16 hane 48 nüfusa sahip iki Mertazehable vardır. Toprak reformları sonucunda Mertezey köyüne Novo-Mertezey ve Bezrikuey dahil olmuştur (Dumanov, 1994, s. 17, 24; Gubjokov, 2009, s. 141).

Alan çalışmamız esnasında Kırkpınar köyünün sakinleriyle derleme yapma fırsatı bulduk:

“Bizimkiler atıyla malıyla karayoluyla Azerbaycan üzerinden gelmişler. Oset beyleriyle dedemin iki abisi bacanakmış. Oset beyleriyle beraber gelip Kars'a yerleşmişler. En büyükleri Hacı Ömer Bey ve Hasan Lütfü Bey'dir. Eleşkirt'de iki Ermeni genci evlenmek istiyor. Düğün olacak Sürmeli Mehmet Ağa diye bir Kürt ağası var. Sürmeli Mehmet Ağa'nın oğlunu yılan sokmuş ağa da 7 yıl yas tutacaksınız demiş. Ermeni gencinin babası Hacı Ömer Bey'e gidip durumu anlatıyor. Düğün yapılırca Sürmeli

⁹ Küçük Kabardey: Sunja Nehri kıyılarındaki dağ eteklerine kadar Terek Nehri'nin sağ kıyısını kaplayarak doğuda Çeçenistan'a kadar uzanan bölge (Dubrovin, 2017, s. 35).

¹⁰ Habze: Çerkes toplumsal hayatını düzenleyen kurallar bütünü.

Mehmet Ağa karşı çıkıyor düğün sahibi de kaymakam bey izin verdi diyor. Sürmeli Mehmet Ağa, Hacı Ömer Bey'in evine gidiyor. Kaymakamı ve çocuklarını öldürüyor. Sonra anneleri diyor ki buradan gidelim. Kırkpınar köyü Karakuyu, Sacayağı, Dikilitaş ve Karahalka köylerinden arazi alarak kuruldu. Buradaki Sasikhable köyü Kafkasya'da da var" (K. K., 66).

Köyde meskûn Abaze sülalesinden kaynak kişiyle yaptığımız görüşmede "Aslımız Abaza ama çok önceleri Kabardey bölgesine geçmişler. Dedelerimiz üç kardeş. Biri Kafkasya'da kalmış, iki kişi Kafkasya'dan önce Kars'a oradan da Uzunyayla'nın Olukkaya ve Kırkpınar köylerine yerleşmişler. Dedemin babası Kırkpınar'da ev yapmış. Olukkaya'daki kardeşi Kafkasya'da kalan kardeşini almaya gitmiş ama geri dönmemiş" (K. K., 23).

"Sülale adımız Koşogo. Evimizin önünde de uzun bir ağaç varmış ve ev hakkında herhangi bir şey söyleyeneceği zaman Çerkesçe uzun ağaç anlamına gelen jigih kelimesini kullanmışlar. O yüzden Uzunyayla'da Jigih sülale adıyla biliniyoruz. Türkiye'ye iki kişi geliyor biri zaten savaşa gidiyor geri gelmiyor. Bir kişi kalıyor evlendikten sonra iki kol oluşuyor" (K. K., 52).

Sasikhable 1865 yılına kadar Büyük Kabardey'de Kundet sülalesinin hâkim olduğu Çegem bölgesindedir. Ancak Kabardey'de gerçekleşen idari ve toprak reformları sonucunda Sasikhable, Kundet Kurgok'un köyüyle birleşmiştir (Dumanov, 1994, s. 20, 22).

Toponiminde Jambot adını barındıran Aşağıborandere köyünden sülaleyle yapılan görüşmede köylerin toponimine dair bilgi alınmıştır:

"Sülalemiz 1860-64 yılları arasında karayoluyla Uzunyayla'ya Aşağıborandere köyüne geliyorlar. Köyde önce Çeçenler yaşamış ve biz gelmeden önce çıkmışlar. Aşağıborandere köyüne de dedelerimizden birinin adı olan Jambot'a istinaden Jambotey adını veriyoruz. Aynı dedenin torunları olan Jambot sülalesi Olukkaya köyünde yaşadı ve köye Çerkesçe ismini verdi. Bizim sülale adımız Besleniko'dur. İnal'ın oğlu Beslen'in torunlarıyız" (K. K.,67).

Alan çalışmamız esnasında Olukkaya köyü için Pöhrenk adlandırmasının da zikredildiğine tanık olduk.

"Bizden önce Çeçenler 70 hane gelmişler. Çeçenlerin bir kısmı daha sonra Osmanlı'nın başka yerlerine dağılmışlar. Giden Çeçenlerden yedi hane köye geri geldiğinde biz (Kabardey Çerkesleri) köye yerleşmiştik. Ancak yedi hanenin beş hanesi köye, iki hanesi de Sivas'ın Yukarıhüyük köyüne yerleşti. Köyümüzün yarısı Çeçen yarısı Kabardey Çerkesidir" (K. K., 2).

Alan çalışmamız esnasında köyün Kabardey sakinleriyle de görüşme yapılmıştır:

"Bizim ayrılışımız 1864'ten sonra. Kafkasya'da 7-8 köyün thamadesi toplantı yapıyorlar ve toplantıya Kafkasya'dan gelen Kaspot Ali isimli dedemizi çağırıyorlar. Rusların o dönemde iki metodu vardı. Ya sürgün ediyorlardı ya da içeri atıp öldürüyorlardı. O dönemde 17-18 yaşında olan Kaspot Ali'ye kardeşlerini de al kaç diyorlar. Kardeşleri de kendinden 2 yaş, 3-4 yaş küçük en küçüğü 12-13 yaşında. Üçü birlikte çıkıyorlar, bir yerde baskın yapıyorlar. Kaspot Ali bu tarafa kaçıyor ama dağılıyorlar. Kaspot Ali İstanbul'a geliyor, atıyla birlikte bir hana giriyor. Bu esnada bir dilenci elini uzatıyor ve ekmek parası istiyor. Bizim dede de elini cebine atıyor cebindeki paranın yarısından fazlasını veriyor ve dilenci elini tutuyor. O dönemlerde Osmanlı'da medreselere öğrenci

alırlarken bu şekilde bir sınama yapıyorlarmış. Dedem dini eğitim alıyor. Sivas'a gelip merkeze yerleşiyor. Burada bizim köyde (Aşağıborandere) Teune diye bir sülale var. Bizimkiler o sülaleyle Kafkasya'da da beraberler. Diyorlar ki yeğenimiz Sivas'ta Osmanlı Türkçesi biliyor, bize faydası olur düşüncesiyle Sivas'a gidiyorlar ve dedem kapıya asma kilidi takıyor bir daha da geri dönmüyor. Sonra biz irtibat kurduk. Kabardey Balkar Cumhuriyeti'nde Nalçık'e 20 km mesafedeki köyümüzde sülalemizden bir kaç aile hâlâ orada yaşıyor. Bir diğeri de Suriye Kuneytra'ya yerleşmiş" (K. K., 24).

Alan çalışmamız esnasında Çerkesçe adı Marğuşey olan Yukarıbeyçayır köyünü ziyaret ettik. Kaynak kişi sülalesinin geliş hikâyesini şöyle aktarmıştır:

"Biz köye en son yerleşen sülaleyiz. Dedelerimiz Salih ve İsmail'in babaları vefat etmiş ve üvey anneleriyle Sarıkamış'a gelmişler. İçinde altın olan sandıkları varmış. Kadın akrabalarıyla haberleşmiş, sandık çalınmış, iki çocuğu dövmüş. Sonra kadın da gitmiş. Bu olaydan sonra dedelerimiz Tokat'a gelmişler, yer verilmiş ama çok durmamışlar. Buraya gelmeden önce Adana Tufanbeyli Bolatpınarı köyüne yerleşiyorlar. Oradan Yukarıbeyçayır'a gelmişler. Köyümüzün adı kurucu sülale Marğuş'tan dolayı Marğuşey'dir" (K. K., 31).

Alan çalışmamız esnasında Uzunyayla'da toprak sahibi Anzor sülalesinin köyü Hajret Kabardeyi Çerkesleri grubundaki Kaftangiyen köyünden kaynak kişiyle yaptığımız görüşmede köyünün 1867 yılının 11. ayında Anzor Aslanbek tarafından kurulduğunu aktarmıştır (K. K., 49). Anzor Aslanbek'in 1864 yılında Abzeh bölgesinin bir parçası olan Kuban civarında olan köyü, Kabardey bölgesi şefinin verdiği bilgiye göre Kont Yevdokimov'un emirlerine uymadığı gerekçesiyle 11 Mayıs 1864'te Büyük Kabardey bölgesine gönderilmiş, köyün yerleşimi Çerek bölge başkanına göre 25 Ağustos 1864'te tamamlanmıştır. Köye 60 aileye ek olarak, Anzor Kaysın'ın köyünden 32 aile, Erken köyünden 2 aile, Kalespi köyünden 1 aile Küçük Kabardey'den Borok köyünden 13 aile, Haptsey köyünden 2 aile olmak üzere toplam 50 aile yerleşmiştir. Köy nüfusu 225 erkek, 207 kadın olmak üzere toplam 432 kişiye ulaşmıştır. Ancak Anzor Aslanbek 1867'de Kuban civarına geri dönmüştür (Beytuganov, 2007, s. 68-69). Rusça araştırma eserde 1867'de en son Kuban bölgesinde görülen Anzor Aslanbek ve maiyetindekilerle ilgili daha fazla bilgi yoktur. Çünkü artık Uzunyayla'ya gelmişler ve kaynak kişinin ifadesinde olduğu gibi Kaftangiyen köyünü kurmuşlardır.

Anzor sülalesinin Uzunyayla bölgesindeki köylerinden birisi de Taşlıgeçit köyüdür. Söz konusu köyden kaynak kişiyle yapılan görüşmede "Sülalem 1867 yılında Anzorey köyünden deniz yoluyla Samsun'a gelmiş oradan da Uzunyayla'ya yerleşmişler. İlk yerleştiğimiz köy köyümüz Taşlıgeçit'tir" (K. K., 6) bilgisi alınmıştır.

Görüldüğü gibi Anzorlara bağlı olan sülaleler Uzunyayla'ya kafile hâlinde gelmiş ve Türkçe isimleri Kaftangiyen ve Taşlıgeçit olan köyleri kurmuşlardır. Kaftangiyen köyü Anzor sülalesinin isim vermesiyle Anzorey; Taşlıgeçit köyü Tok sülalesinin isim vermesiyle Tokhable adını almıştır. Her iki kaynak kişinin verdiği bilgiler ve Rusça araştırma eserden aldığımız bilgiler birbiriyle uyumaktadır. Alan çalışmamız esnasında dikkatimizi çeken bir husus da nispeten küçük bir köy olarak tabir edebileceğimiz Taşlıgeçit köyünün kuruluş amacının araziyi tutmak olarak düşünülmektedir.

Alan çalışmamız esnasında Kaftangiyen ve Pazarsu köylerinin Türkçe adlandırılmasıyla ilgili kaynak kişilerden bilgi aldık: "Kaftangiyen köyündekiler Kafkasya'dan geldikten sonra çok zaman çerkeska giydikleri için köy Kaftangiyen adını aldı. Pazarsu da gavurların pazar yeri idi. Orada hem çevrili bir yer hem de su akıyordu o yüzden Pazarsu diyorlardı" (K. K., 51).

Kafkasya'da Lesken ve Uruh bölgesinde oldukça güçlü, toprak sahibi sülale olan Anzor sülalesi mensupları 1836'da kendi isimlerini vererek 6 köye sahip olmuştur (Gubjokov, 2009, s. 139).

Kabardey'de gerçekleşen reformlar sonucunda Anzor Kaysın'ın, Anzor Aslemırza'nın köyleri ve Anzor Tembot'un köyünün bir kısmı Lesken bölgesinde Çerek Nehri civarında Anzorey adı altında birleştirilmiştir. Anzor Hatu'nun köyü ise Hatuey olarak aynı kalmıştır (Dumanov, 1994, s. 23).

Hayriye köyünün Çerkesçe adlandırması, Hajamırza'dan dolayı Jamırzey'dir (K. K., 33, 44, 61). Konuyla ilgili basılı Rus arşiv belgelerine göre Veril Hacı Jamırza önderliğindeki grup 1865 yılında Küçük Kabardey bölgesinden ayrılmıştır (Dumanov, 1994, s. 49). Yine aynı köyde meskûn İslam sülalesi de Küçük Kabardey bölgesinde prens Gilahsten'in bölgesinde sülale adıyla köye sahip olmuştur (Gubjokov, 2009, s. 142). Köy Uzunayla'da alışılan aksine sülale adıyla (Veril) değil Hacı Jamırza'nın adına istinaden - ey sahiplik ekiyle Jamırzey adını almıştır. Hilmiye köyü hakkında yaptığımız alan çalışmalarında kaynak kişiler köye ilk Beşkazak sülalesinden Mustafa'nın oğlu Mehmet ile; Hacı Ahmet Bey'in oğlu Hacı Musa Bey ile ve ayrıca Hacı İsmail'in geldiğini aktarmışlardır. Beşkazaklar köye Çerkesçe adını verirken köyün Türkçe adı önce Domuzdere sonra Hilmiye olmuştur (K. K., 9, 21, 26, 57, 59).

Hilmiye köyünde meskûn Kenet sülalesinden Aslangeri oğlu Yusuf, Matgeri oğulları İsmail ve Elhasla, Hacımehmet oğulları Ali, Osman ve Kasım ile Uzunayla'ya gelmiştir.¹¹ Aynı sülaleden Kafkasya'daki köyünüzü biliyor musunuz sorusunu yönelttiğimiz kaynak kişi "Dugulubgey'de sülalemizin kalanlar yaşıyorlar" cevabını vermiştir (K. K., 21).

Alan çalışmamız esnasında Hilmiye köyünden başka bir sülaleye mensup kaynak kişiyle de görüşme yapılmıştır: "İlk yerleşim yerimiz Tokat'a geldik. Ancak hastalıktan dolayı çok durmayıp önce Sivas'ın Yıldızeli ilçesine bağlı Kiremitli köyüne sonra 1861-1862 gibi Uzunayla'nın Hilmiye köyüne yerleştik. Dedemlerimiz Ömer oğlu Abdullah ile ve Hacı Ganimet oğlu Talustan ile köyümüze sülalelerimizden ilk yerleşenlerdir" (K. K., 9).

Kafkasya'daki toprak sahibi sülalelerden birisi de Tambiy sülalesidir. Tambiy sülalesi Kabardey bölgesinde Baksan ve Kişpek Nehirleri civarında ciddi bir etki alanına sahip olmuştur (Klaproth, 1814, s. 311).

Kabardey'de gerçekleşen reformlar sonucunda Tambiy Mırzabek'in köyü Baksan Nehri üzerindeki Navruz Bekmırza'nın köyüne; Tambiy Berd'in köyü yine Baksan Nehri üzerindeki Tambiy Zarakuş'un köyüne dahil olmuştur (Dumanov, 1994, s. 22).

Alan çalışmamız esnasında ziyaret ettiğimiz köylerden Taşoluk köyü başlangıçta Batırdegu sülalesi tarafından kurulmuş ve Batırdeguhable adını almıştır. Ancak sülalenin köyden ayrılmasıyla köyün adı Hapaşey olarak değişmiştir (Temel, 2019, s. 8). Tambiy sülalesinden olan Hapaşe sülalesi Kafkasya'da Baksan'da olduğu gibi Uzunayla'da da Çerkesçe adı Hapaşey olan Taşoluk köyüne isim vermiştir (Gubjokov, 2009, s. 139). Başlangıçta Tokat'ın Turhal ilçesindeki Arzupınarı köyüne yerleşerek köye Hapaşehable adını veren sülaleyle yapılan görüşmede: "Sülalemiz Tambiy, Hapaşe ise dedemizin adı. Kafkasya'dayken dedemiz bir toplantıda Ruslara sinirleniyor ve bıyıkları köpek bıyığı gibi dik dik oluyor. Olaydan sonra Çerkesçe dik köpek bıyığı manasında Hapaşe adını alıyor (K. K., 39). Bu şekilde sülale mensuplarından birinin ismiyle anılması karşılaşılan bir durumdur.

---

¹¹ Sami Genel'in tarafımıza verdiği soyağacından.

Büyükkabaktepe köyü Çerkesçe Hağundokey ve Tambiyhable olmak üzere iki mahalleye sahiptir. Hağundoko sülalesinden kaynak kişiyle yapılan görüşmede: “Sülalemiz 146 kişi olarak Gürcistan üzerinden karayoluyla gelip, önce Tahtaköprü'ye¹² ardından Büyükkabaktepe köyüne yerleşti. Torosların kıyısındaki şu anki köyümüze atlarımız için yerleştik. Ardından başka sülalelerinde gelmesiyle 40 hanelik bir köy olduk” (K. K., 68). Köyden başka bir kaynak kişiyle yapılan görüşmede köyün kuruluşuna dair bilgi edinilmiştir: “Duyduğuma göre köyümüze başta Pınarbaşı'nın girişinde Ekrek diye bir yer var orayı vermişler, Kabaktepe'yi de yayla olarak göstermişler. Ancak yazın Kabaktepe'ye gittiklerinde ormanlık olduğunu görünce geri dönmemişler, Kabaktepe'ye yerleşmişler. Bu nedenle köyümüz Uzunyayla'dan biraz uzaktır” (K. K., 22).

Alan çalışmamız esnasında Karaboğaz köyünü ziyaret ettik ve köyden üç sülaleyle görüşme yaptık. Kaynak kişilerden birisi dedeleri tarafından kurulan Aslanhable köyüne (Karaboğaz) geliş süreçlerini şöyle aktarmıştır:

“Benim dedem 6 yaşında, onun babası 28 yaşında, onun babası 58 yaşında geldi. Yani üç kuşak bir arada geldi. Karadeniz'in Taman limanından gemiyle Samsun'un Bafra ilçesine geldiler. Daha sonra da Adana'dan gelenlerin yazın konakladığı Karaboğaz kışlası diye geçen yere yerleştiler. Köyümüzün kuruluşu 1278 (1861/1862)'dir. Aslında Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti'ndeki Abaza bir sülaleyiz. Ama Kabardeylemişler” (K. K., 12).

Kaynak kişinin verdiği bilgi Han Giray'ın notlarıyla doğrulanmaktadır. Han Giray'ın 1836'da tuttuğu notlara göre Aslanhable köyü Baksan'a karışan Şegem Nehri'nin kıyısında bir Abaza köyüdür ve Abaza asıllı Aslan sülalesi Han Giray'ın notlarında 16 toprak sahibi Abaza sülalesi içinde yer almaktadır (Gubjokov, 2009, s. 181). Aslan sülalesinin Kafkasya'da Kabardey Çerkesleriyle iç içe yaşama durumu Uzunyayla'da da devam etmiştir ve Aslanhable köyü hem Kabardey Çerkeslerine ait köylerle iç içedir hem de köyde Abaza sülalelerin yanı sıra Kabardey Çerkesi sülaleler de meskündür.

Köyde meskûn olan Abaza sülalelerden biriyle yapılan görüşmede geliş ve iskân hikâyelerini dinledik:

“Kafkasya'dan Samsun'a geliyorlar ve babaları Musa yolda vefat etmiş. Bir süre çocukları Aslanbek, Mecit ve anneleri Kütahya'da yaşamışlar. Daha sonra Karaboğaz köyündeki yeğenlerimiz yetim kaldı diyerek Kütahya'dan buraya gelmişler. Aslanbek ve Mecit düzen kurmuşlar. Aslanbek'in İshak, Zaurbek, İsmail ve Hüseyin isimlerinde dört oğlu bir kızı oldu. Birisi Yemen'de şehit düştü birisi Rusya'ya esir düştü, birisi benim dedemdi gazi oldu, diğeri de Zaurbek adında bir hocaydı. Hocalar askere alınmazdı o burada kaldı. Mecit'in çocuklarından biri de şehit oldu, ikisi iş imkânları nedeniyle Adana'ya yerleşti, diğeri de Kamil, çocukları burada. Amcaları Şuayip ve İsa Adana'nın Ceyhan ilçesinin Büyükmangıt köyüne defnedilmiştir. Köyün yarısı Abaza yarısı Kabardey Çerkesidir. Biz Karma sülalesi Abazayız” (K. K., 30).

Karma sülalesi de Aslan sülalesi gibi Abaza kökenli olup zamanla Kabardey Çerkeslerine dahil olmuşlardır (Beytuganov, 2007, s. 415).

Kafkasya'daki Karmahable Dumanhable, Hağundokuey'in bir kısmı, Jeriştay'in bir kısmı ve Abaza Pesçane köyünün bir kısmıyla birleşmiş, köy Sovyet döneminde Kamennomostskoye adını almıştır (Dumanov, 1994, s. 21, 24).

Aynı köyde meskûn farklı bir sülalenin geliş ve iskân hikâyesini dinledik:

¹² Köy, Türkçe adını köyün girişindeki tahta bir köprüden almaktadır.

“Sülalemizden dedemiz İslam eşi, üç oğlu ve iki kızıyla birlikte Gürcistan üzerinden gece yürüyerek gündüz saklanarak Kars’a geliyor ve köylerde imamlık yapıyor. Kars, Rusların eline geçince önce Erzurum’a gidiyor oradan da kendi yöresindeki Çerkeslerin olduğu Uzunyayla’ya geliyor. Önce Kabaktepe köyüne yerleşiyor. Daha sonra imamlık yapmak için Hilmiye köyüne oradan da Karaboğaz köyüne yerleşiyor” (K. K., 35).

Aynı sülalenin mensuplarıyla görüşme yaptığımızda geldikleri köyü öğrendik: “Dedelerimizin geldiği köy Psıgansu diye bir Kabardey köyü. 17 sene önce gittiğim köy vardı Yeroko diye bir köy iki köyde de sülalemizin mensuplarıyla tanıştık” (K. K., 38). Kaynak kişinin Psıgansu olarak bahsettiği yerleşim birimi bu adı Sovyet döneminde almıştır. Eski adıysa Janhotey’dir (Duman, 1994, s. 25).

Karaboğaz köyünde yapılan alan çalışmasında görüldüğü gibi bazı sülaleler deniz yoluyla gelirken bazıları karayoluyla gelmiştir.

Alan çalışmamız esnasında Methiye köyü de ziyaret edilerek köyün geliş ve kuruluş süreci dinlenmiştir:

“Köyümüzün adı Gavurören derlermiş, çok gavur ve kilise varmış. Köyümüz 22 hane olarak deniz yoluyla 1856’da İstanbul’a geldi. Buraya gelmeleri 2-3 sene sürdü, köy 1858’de kuruldu. Dedemiz şurada çimde ev yaptı güz oldu ev yapamadılar. O kış orada kaldılar. Bizden ilk gelen dedem Koşi Hacı Yakup’tur. 22 hane 20 sene oturduktan sonra 10-12 hane daha Argudan’dan geldi. Daha sonra Pazarsu’dan Merzeyler geldi, Sacayağı ve Yukarıkaragöz’den de sülaleler geldi” (K. K., 49, 51).

Kaynak kişi tarafından Gavurören olarak zikredilen, Osmanlı arşiv belgelerinde Kafirviran olarak geçen Çerkesçe adı Mudarey olan köy günümüzde Methiye olarak adlandırılmaktadır.

Alan çalışmamız esnasında Yeniassıpınar köyünden kaynak kişi köyün geliş ve kuruluş sürecini anlattı: “Köyümüzün geldiği kafile 18 Kasım 1890’da Mersin’e indi. Köyümüz Yeniassıpınar’ın kuruluşu 1891-1892’dir” (K. K., 5). Toprak sahibi Januko sülalesi tarafından kurulan Uzunyayla’da Kafkasya’daki Çerkesçe adı Janıkuey’i muhafaza eden Hajret Kabardeyi Çerkesi Yeniassıpınar köyü, Han Giray’ın 1836’daki notlarına göre Argudan’dadır (Gubjokov, 2009, s. 139).

Alan çalışmamız esnasında son gelen köy olarak sıklıkla zikredilen Şerefiye köyünün kuruluş hikâyesini ve hem Türkçe hem de Çerkes adını nereden aldığını kaynak kişilerden dinledik: “1901 senesinde köyümüzün temeli atıldı, 1903’de köyümüz teslim edildi. Köyümüz Nalçik vilayetinin Astemirey köyünden geldi. Padişahlar tarafından verilen araziye Şerefiye adı verilir. Köyümüz Sultan II. Abdülhamid Kafkasya’dan gelen dedelerimize hibe edildiği için köyümüz adını oradan almıştır” (K. K., 1, 4, 8, 13, 36, 60). Kafkasya’da “Nijni Akbaş ve Verhni Akbaş köyleri Astemirey’in parçasıdır. Türkiye’de Kayseri Pınarbaşı’na bağlı Şerefiye köyü ve Kahramanmaraş Göksun’a bağlı Soğucak köyü oradan gelmiştir” (K. K., 5). Küçük Kabardey’de Prens Gilahsten’in bölgesindeki Kurp Nehri civarındaki Astemirey köyü 1858’de 77 hane 470 nüfusa sahiptir ve Sovyet döneminde Verhni Akbaş adını almıştır (Dumanov, 1994, s. 17, 25; Gubjokov, 2009, s. 142). Görüldüğü gibi Astemir sülalesinin Kafkasya’da iki köye sahip olma durumu Türkiye’de de devam etmiştir.

Uzunyayla haritasına baktığımızda sonradan iskân olan Yeniassıpınar, Uzunpınar, Kırkgeçit ve Şerefiye köylerinin geç iskânları nedeniyle arada kalan ya da uzak arazilere yerleştikleri görülmektedir.

Kılıçmehmet köyünde yaptığımız alan çalışması sırasında Kafkasya'daki köyünüzü biliyor musunuz sorusunu yönelttiğimiz kaynak kişi sorumuzu şöyle cevaplamıştır: “Kafkasya'daki köyümüz adı Nartan'dır” (K. K., 43). Kafkasya'da Kılışbi sülalesinin bulunduğu Nalçık'teki Nalçık Nehri'nin sol kıyısındaki köy, Han Giray'ın notlarına göre toprak sahibi bir sülale olan Kılışbiy adını taşımış, köyün kaynak kişi tarafından zikredilen Nartan adını alması ise Sovyet döneminde söz konusu olmuştur. 1865-67 arasında Alheskirey, Ğukejey, Ağzağhable ve Haupehable köyleri Kılışbiyhable ile birleşmiştir (Dumanov, 1994, 15, 23, 25; Gubjokov, 2009, s. 139).

Köy Uzunyayla'da Çerkesçe adlandırmasında toprak sahibi sülalenin adını korumuştur. Söz konusu köye yerleşen kaynak kişi kendi sülalesinin geliş hikâyesini şöyle aktarmıştır:

“Bizim köyü ilk önce Adana'ya vermişler sıcak ve sivrisinek yüzünden Uzunyayla'ya gelmişler. Musa, Mansur, Yunus ve Ömer dört kardeş olarak gelmişler. Yunus'un iki oğlu Hacı Sait ve Hacı İsmet; Ömer'in iki oğlu Şamil ve Murat. Hacı İsmet benim dedemdir. Sülalemizden Musa ve Mansur Methiye köyüne yerleşmişler. Sülalemizden Şam'da 3 hane, Ürdün'de 13 hane var” (K. K.,43).

Alamescit köyünden kaynak kişiyle yapılan görüşmede Köyün kuruluşunda Lığur, Adaje ve Dumanış sülaleleri bulunmuş, bu sülalelerden Lığur sülalesi Üçpınar köyünden Duman sülalesini, Adaje sülalesi Yukarıkızılcıevlik'ten Lup sülalesini, Dumanış sülalesi de Burhaniye köyünden Ademey sülalesini getirmiştir. Köyün Çerkesçe adlandırması Lığurhable'yken Türkçe adlandırması sahip olduğu camiden dolayı Alamescit'tir. Kaynak kişi sülalesinin bir kısmının Gebelek köyüne bir kısmının da Kılıçmehmet köyüne gittiğini aktarmıştır (K. K., 15).

Yağlıpınar köyüne isim veren toprak sahibi Jerişte sülalesi Uzunyayla'ya Akhmed ve Beşgür sülaleleri ile gelmiştir. Başlangıçta Pınarbaşı'na yerleşen bu sülaleler Yağlıpınar köyüne 2 km uzaklıkta Yağlıpınar ve Pınarbaşı'nın ortasında diyebileceğimiz Çerkesçe Küçük Vatan anlamında gelen Hekujtsuk (bu alanda şimdilerde Kurbağalık köyünde meskûn V-Ğolpenoko sülalesine ait iki mezar taşı bulunmaktadır) denilen alandaki Gazi ve Kuday sülalelerinin de kendilerine katılmasıyla Jeriştey köyünü kurmuşlardır. Çerkesçe adlandırması Jeriştey olan köy Jerişte, Gazihable ve Kudayhable olmak üzere 3 mahalleye sahiptir. Jerişte mahallesinde Jerişte, Akhmed, Beşgür ve köye sonradan iskân olan Veril sülalesi; Gazihable'de Kuş, Kanen, Ocak, Sone ve sonradan iskân olan Şıpş sülalesi; Kudayhable'de Kuday, Alheskir, Hamıko, Duvar, Laşe ve Jambek sülaleleri yaşamaktadır (K. K., 34).

Gazi ve Kuday sülaleleri Kafkasya'da köye sahip olmuşlardır. Bu şekilde pek çok toprak sahibi sülale Kafkasya'da kendi köylerine sahipken Uzunyayla'da başka toprak sahibi sülalelerle aynı köyde yaşamaktadır.

Gazihable 1865-67'de Psigansu Nehri üzerindeki Janhothable'yedahl olmuştur (Dumanov, 1994, s. 23).

Pınarbaşı'na yakın bölgede Kunaşey olarak bilinen Halitbeyören köyü 1836 ve 1847'de prens Mısost sülalesi bölgesinde Baksan Nehri sol kıyısındayken, toprak reformları sonrası bir kısmı Baksan bölgesindeki Kaseyhable'ye dahil olmuştur (Dumanov, 1994, s. 12, 22; Gubjokov, 2009, s. 140). Türkçe adlandırmasını Avşar Beyinden alan eski adı Halitbeyviran olan Halitbeyören köyünde meskûn Abaza kaynak kişiyle yapılan görüşmede sülalesinin geliş hikâyesini anlatmıştır: “Babam 16 yaşındayken deniz yoluyla gelmişler. Önce Adana Ceyhan'a yerleşmişler ancak sıcak olduğu için buraya gelmişler. Tufanbeyli'deyken ben yoktum, buraya (Halitbeyören) abim kucaklarında geldi ben burada doğdum” (K. K., 19; 50).

Aşağbeyçayır köyünün Çerkesçe adlandırması Şıpshable'dir ve Han Giray'ın notlarında Kenje Nehri'nin kıyısındadır ve Prens Jambot ile beraber Hajret Kabardeyi Çerkesleri grubuna dahil olmuştur (Gubjokov, 2009, s. 139, 144). "Sülalemizden buraya gelen kişi Yahya Bey'dir. Yahya Bey tahsilli birisiydi ve Pınarbaşı'nda dava vekilliği yaptı. Kafkasya'dan Tokat Turhal'a gelip bir yıl kalmışlar sonra da buraya gelmişler. Sülalemizden 3 aileYeniyassıpınar köyünde kaldı, bizimkiler Aşağbeyçayır köyüne yerleştiler. Köyde sülalemizden 5 aile var" (K. K., 25).

Kafkasya'da Teberda Nehri'nin sağ kıyısında 1842 yılında Jembulat Atajukin (Hatoşoko)nin köyü 155 erkek 119 kadın nüfusa sahiptir (Hotko, 2015, s. 210). Aynı yıl Ahmed Hacı Hağundoko'nun Küçük ve Büyük Zelençuk Nehirleri arasındaki köyü 81 erkek 52 kadın nüfusa sahiptir. 1856 yılına gelindiğinde aynı nehrin kenarında Kabardey Çerkesi ve Abaza köyleri mevcuttur. Bu köyler Kuban Nehri'nin üst kısmındaki 4 köye (Hatoşoko, Hağundoko, Kasey, Kanberd) yerleşmişlerdir. 1858'de 4 köy Küçük Zelençuk'a taşınmıştır. Sovyet döneminde Hatoşoko Zeyuko, Hağundoko Ali Berdukov, Kasey Habez adını almıştır (Hotko, 2015, s. 210-211).

Sonuç

Geçmişle bugünü bağlayan köprüler olan ve süreklilik inşa eden toponimlerin korunması hem bir kültürel miras olarak hem de etno-linguistik açıdan değer taşımaktadır. Bu bağlamda düşündüğümüzde anavatan Kafkasya'nın izdüşümleri olan toponimlerin sürekliliği Uzunyayla'da mekânsal kimlikler yaratmıştır. Hem bir kültürel miras hem de kimlik için bir araç olan toponimler Uzunyayla'da sadece kimliğin belirteçleri işlevini görmemiş aynı zamanda geçmişin parçaları olarak tarihsel bir bağ olmuştur. Yaşanan sürgün toponim inşasını beraberinde getirmiş, Abaza ve Çerkes toplumu köylerine anadillerinde isim vererek bir aidiyet duygusu geliştirme yoluyla hafıza mekânları yaratmıştır. Bilinmeyen bir coğrafyada tanıdık toponimler alan çalışmamız esnasında sıklıkla zikredilen Küçük Kafkasya tanımının arka planını bize açıklamıştır. Köylerin Abazaca ve Çerkesçe isimlerinin kullanılması geçmişe vurgu yaparak etnik kimliği toponimler üzerinden tahkim etmiş Abaza ve Çerkes toplumunun üyelerine tarihlerini ve Kafkasya'yı hatırlaran hafıza mekânları olmuştur. Toponimler bir yandan hafızayı ziyaret etmeyi sağlarken diğer taraftan hafızayı sürdürmeyi de sağlamıştır. Yani bu hem "orada" hem de "burada" olma durumudur.

Ortak tarih ve iktidar yapısı üzerine yerleşen toponimler Uzunyayla'da manzaranın taşıyıcıları olmuşlardır. Bu noktada haritalarsa manzara içindeki kimlik ve kültürel yapının şekillenişini bize göstermiştir. Köylerin Türkçe isimleri arkeoloji, bitki bilimi, hayvan bilimi ve fiziki coğrafyayla alakalıdır. Türkçe adlandırmalardaki viran kelimesi zaman içinde ören olarak değişmiştir. Uzunyayla'nın bazı köyleri Türkçede iki adlandırmaya sahip olmuştur. Abazaca ve Çerkesçe toponimlerse toprak sahibi sülale isimleri, söz konusu sülalelere mensup kişi isimleri ya da mensup olunan grupla alakalı olmuştur. Bazı sülaleler Kafkasya'da köylere isim vermeyip Uzunyayla'da isim verirken; bazı sülaleler de Kafkasya'da kendi sülale isimleriyle köylere sahipken Uzunyayla'da sülale isimlerini köylere vermemişlerdir. Tarihin bir parçası olan toponimler toprak sahipliğiyle bağlantılı olarak sülale tarihleri için açıklama sağlamasıyla hafıza mekânlarının somut hali olmuşlardır. Ayrıca alan çalışmamız sırasında toponimler ve kişilerin aktardığı iskân hikâyeleri bize bölgede önceleri Ermeni yerleşimin olduğunu göstermiştir. Kentleşmeyle birlikte yaşanan iç göç hafıza mekânlarının kaybını beraberinde getirse de alan çalışmamız esnasında kaynak kişilerin önemli bir hafıza mekânı olarak Türkçe konuşurken hatta ve hatta Abazaca ve Çerkesçe bilmezken dahi köylerin Abazaca ve Çerkesçe isimlerini kullanmaları buraların sembolik anlamlar yüklenen birer hafıza mekânları olduklarının göstergesidir. Yani bu noktada toponimler günümüzde tarihsel figürlerin kaydedildiği hafızanın kodu ve sembolü işlevi görmektedirler.

KAYNAKÇA

- AÇIK, T. (2016). *Kafkaslar'dan Anadolu'ya Karaçay-Malkarlılar ve Göçleri*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- AKAY, T. (2009). *Kafkasya'dan Uzunyayla Havalisine Göçler*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- ALHAS, A. İ. (2005). *Türkçe/Adiğece Sözlük*. Ankara: Kafdav İktisadi İşletmesi Yayınları.
- ANUÇİN, D. (2014). "Oçerk gorskih narodov Pravogo krıla Kavkazskoy linii". *Kavkaz: Çerkesiya*. Vıp. XVII, Nalçik: M. i V. Kotlyarovih: 29-57.
- BERJE, A. (2010). *Kafkasya Dağlı Halkların Göçü ve Kısa Tarihi*. (çev. Murat Papşu). İstanbul: Chiviyazıları.
- BEYTUGANOV, S. N. (2007). *Kabarda: istoriya i familii*. Nalçik: Elbrus.
- BLARAMBERG, Y. F. (2017). *Kafkasya Tarihi, Topoğrafik, İstatistik, Etnografik ve Askerî Tasviri*. (çev. Habibe Eren). Ankara: Kafdav Yayıncılık.
- BUTKOV, P. G. (1869). *Materialı dlya Novoy İstorii Kavkaza s 1722 po 1803 god*. Ç. I, Sanktpeterburg.
- CANPOLAT, F. A. (2017). *Pınarbaşı İlçesi'nin (Kayseri) Beşeri ve İktisadi Coğrafyası*. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- CONNERTON, P. (1999). *Toplumlar Nasıl Anımsar?*. (çev. Alâeddin Şenel). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- ÇAĞBAYIR, Y. (2017). *Ötüken Türkçe Sözlük 3*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- ÇEDİYA, A. R. (2018). "Etniçeskaya situatsiya na Zapadnom Kavkaze no predstavleniyami Osmanov". *Genesis: istoriçeskie issledovaniya*. 2: 102-113.
- ÇELEBİ, E. (2011). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnâmesi: Eğri-Hatvan-Yanık-Viyana-Çanad-Eflak-Boğdan-Bükreş-Ukrayna-Kırım-Bahçesaray-Çerkezistan Dağıstan-Ejderhan-Kalmukistan-Saray-Moskova*. (hzl. Yücel Dağlı - Seyit Ali Kahraman). 7. Kitap. C. 2. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- DUBROVİN, N. (2017). *Çerkesler*. (çev. Habibe Eren - Varol Tümer). Ankara: Kafdav Yayıncılık.
- DUMANOV, H. M. (1994). *Vdali ot rodini*. Nalçik: El-Fa.
- DYAÇKOV-TARASOV, A. N. (1902). "Abadzehi". *Zapiski Kavkazskago otdel imperatorskago Russkago geografiçeskago obşçestva*. Tiflis. XXII/4: 1-50.
- GROTE, H. (1911). *Geographische Charakterbilder aus der asiatischen Türkei und dem südlichen mesopotamisch-iranischen Randgebirge (Puscht-i-kûh), Eine Darstellung der Oberflächengestalt, Bevölkerung, Siedlung und Wirtschaft*. Leipzig: K. W. Hiersemann.
- GUBJOKOV, M. N. (2009). *Sultan Han-Girey: izbrannie trudi i dokumentı*. Maykop: Poligraf-YUG.
- HELLELAND, B. (2012). "Place Names and Identities". *Names and Identities*. (ed. B. Helleland - Christian-Emil Ore - S. Wikstrøm). Oslo Studies in Language. IV/2: 95-116.
- HOTKO, S. (2015). *Otkritie Çerkesii*. Maykop: Poligraf-YUG.
- JORDAN, P. (2010). "The Role of Geographical Names in Space and Space-Related Identity Building". *Folia Geographica*. XVI/ 51: 47-52.

- JORDON, P. (2012). "Place Names as Ingredients of Space-Related Identity". *Names and Identities*. (ed. B. Helleland - Christian-Emil Ore - S. Wikstrøm). Oslo Studies in Language. IV/2: 117-131.
- KANLOKUE, Y. (2021). *Bir Köyün Hikâyesi Alhesçirey*. (çev. Fahri Huvaj). Ankara: Adıge Yayınları.
- KLAPROTH, J. V. (1814). *Travels in The Caucasus And Georgia*. (trans.: F. Shoberl). London: Henry Colbum.
- KLAPROTH, J. (1823). *Voyage au Mont Caucase et en Géorgie*. T. I, Paris: Librairie de C. Gosselin. Librairie Classique-Élémentaire.
- KUMIKOV, T. H. (2003). *Arhivnie materialı o Kavkazskoy voyne i viselenii çerkesov (adıgov) v Turtsiyu 1848-1878 gg. Çast 2*. Nalçik: El-fa.
- LAUDAEV, U. (1872). "Çeçenskoe plemya (s primeçaniyami)". *Sbornik svedeniy o kavkazskih gortsah*. Tiflis. VI: 1-62.
- LYULYE, L. (2010). *Çerkesya 19. Yüzyıl Tarih ve Etnografyası*. (çev. Murat Papşu). İstanbul: Chiviyazıları.
- MAMHEGOV, A. V. (2006). *Visçie sosloviya Kabardı: izvleçeniya iz arhivnih fondov (1858-1896 gg.)*. Nalçik: M. i V. Kotlyarovih.
- NALOEVA, D. (2015). *Kabarda v pervoy polovine xviii veka: genezis adıgskogo feodalnogo sotsiuma i problemi sotsialno-politiçeskoy istorii*. Nalçik: Peçatnıy dvor.
- ÖZBAY, Y. Ö. (2006). "Çekerek Kıyılarında". *Nart*. 52: 47-49.
- "Rus Arşiv Belgeleri" (2020). *Kafkasya Çalışmaları*. (çev. Murat Topçu-Papşu). V/10: 303-322.
- SMITH, A. (2003). "Landscape Representation: Place and Identity in Nineteenth-Century Ordnance Survey Maps of Ireland". *Landscape, Memory and History Anthropological Perspectives*. (ed. Pamela J. Stewart - Andrew Strathern). London Sterling Virginia: Pluto Press: 71-89.
- STAL, K. (2014). "Etnografiçeskiy oçerk çerkeskogo naroda". *Kavkaz: Çerkesiya*. Nalçik: M. i V. Kotlyarovih. XVII: 331-400.
- STEWART, P. J. – A. STRATHERN. (2003). "Introduction". *Landscape, Memory and History Anthropological Perspectives*. (ed. P. J. Stewart – A. Strathern). London: Pluto Press: 1-16.
- SULEYMANOV, A. (1997). *Toponimiya Çeçni*. Nalçik: El-Fa.
- TEMEL, Y. (2019). *Harimole*. Ankara: Kafdav Yayıncılık.
- TIETZE, A. (2016). *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati*. (ed. Semih Tezcan). Tüba Yayın. C. 4. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.
- TVERDI, A. V. (2008). *Kavkaz v imenah, nazvaniyah, legendah opıt toponimiçeskogo slovarya*. Krasnodar: Platonov.

İnternet Kaynakları

Karta Kabardı. 1744 g. Sostavlenneya Stepanom Çiçagovım. Erişim Tarihi: 25.03.2020.

http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Kavkaz/XVI/Russ_Kab_otn_1/karten.htm

Arşiv Belgeleri

1) Başkanlık Osmanlı Arşivi

Başkanlık Osmanlı Arşivi: BOA: A. MKT. DV., 222/44, H-14-11-1278.

Başkanlık Osmanlı Arşivi: BOA: MF. MKT., 1050/22, H-24-03-1326.

Başkanlık Osmanlı Arşivi: BOA: A. DVN., 146/18, H-19-02-1276.

Başkanlık Osmanlı Arşivi: BOA: A. MKT. MHM., 175/75, H-29-06-1276.

Başkanlık Osmanlı Arşivi: BOA: A. MKT. MHM., 184/44, H-14-11-1276.

Başkanlık Osmanlı Arşivi: BOA: A. MKT. UM., 438/93, H-14-05-1277.

Başkanlık Osmanlı Arşivi: BOA: A. MKT. UM., 464/71, H-26-09-1277.

Başkanlık Osmanlı Arşivi: BOA: A. MKT. UM., 222/5, H-30-11-1277.

2) Basılı Rus Arşiv Belgeleri

BERJE, A. (Red.) (1868). "Raport gen.-l. Glazenapa kn. Tsitsianovu, ot 18 maya 1804 g., No: 171. Lager pri r. Çegeme". *Akti Sobrannie Kavkazskoyu Arheografiçeskoyu Kommissiyeu.* Tiflis. T. II.

BERJE, A. (Red.) (1868). "Pismo kn. Tsitsianov poçtennım knyazyam, uzdenyam i efendiyam Bolşoy i Maloy Kabardı, ot 4 aprelya 1804 g. No: 156". *Akti Sobrannie Kavkazskoyu Arheografiçeskoyu Kommissiyeu.* Tiflis. T. II.

BERJE, A. (Red.) (1868). "Predpisanie gr. Koçubeya kn. Tsitsianov, ot 22-go avgusta 1804 goda. No: 3622". *Akti Sobrannie Kavkazskoyu Arheografiçeskoyu Kommissiyeu.* Tiflis. T. II.

BERJE, A. (Red.) (1868). "Donesenie kn. Tsitsianova gr. Koçubeyu, ot 28-go fevralya 1805 goda, No: 126". *Akti Sobrannie Kavkazskoyu Arheografiçeskoyu Kommissiyeu.* Tiflis. T. II.

BERJE, A. (Red.) (1868). "Raport gen.-m. Delpotso kn. Tsitsianovu, ot 27 avgusta 1805 goda, No: 291, st. Prohladnaya". *Akti Sobrannie Kavkazskoyu Arheografiçeskoyu Kommissiyeu.* Tiflis. T. II.

BERJE, A. (Red.) (1868). "Raport gen.-m. Delpotso kn. Tsitsianovu, ot 25-go iyunya 1805 goda, No: 180, st. Prohladnaya". *Akti Sobrannie Kavkazskoyu Arheografiçeskoyu Kommissiyeu.* Tiflis. T. II.

BERJE, A. (Red.) (1869). "Vsepoddanneşiy raport gr. Gudoviça, ot 20 sentyabrya 1806 g.". *Akti Sobrannie Kavkazskoyu Arheografiçeskoyu Kommissiyeu.* Tiflis. T.III.

BERJE, A. (Red.) (1870). "Raport gen.-ot-inf. Bulgakova gen. Tormasovu ot 9-go iyulya 1809 goda, No: 752, -Kislovodsk". *Akti Sobrannie Kavkazskoyu Arheografiçeskoyu Kommissiyeu.* Tiflis. T. IV.

Kaynak Kişiler

K. K. 1: Adnan Sucan, Yaş: 62, Kabardey, Şerefiye Köyü, 15.07.2017.

K. K. 2: Adem Şıklaroğlu, Yaş: 66, Kabardey, Aşağıborandere Köyü, 15.07.2017.

K. K. 3: Ahmet Alper, Yaş: 62, Çeçen, Aşağıborandere Köyü, 17.07.2017.

K. K. 4: Ahmet Bostancı, Yaş: 49, Kabardey, Şerefiye Köyü, 18.07.2017.

- K. K. 5: Ahmet Mavi, Yaş: 32, Kabardey, Yenyassıpınar Köyü, 12.07.2017.
- K. K. 6: Ahmet Yılmaz, Yaş: 40, Kabardey, Taşlıgeçit Köyü, 21.10.2019.
- K. K. 7: Alp Arslan Evirgen, Yaş: 68, Kabardey, Üçpınar-Yahyabey Köyleri, 10.12.2020.
- K. K. 8: Atakan Sucan, Yaş: 56, Kabardey, Şerefiye Köyü, 14.07.2017.
- K. K. 9: Aytekin Yıldız, Yaş: 52, Kabardey, Hilmiye Köyü, 09.07.2017.
- K. K. 10: Avni Özkurt, Yaş: 63, Abzeh, Devederesi Köyü, 24.06.2017.
- K. K. 11: Avni Uğurlu, Yaş: 83, Balkar, Eğrisöğüt Köyü, 10.07.2017.
- K. K. 12: Azmi Aslan, Yaş: 68, Kabardey, Karaboğaz Köyü, 14.07.2017.
- K. K. 13: Bahri Sungur, Yaş: 68, Kabardey, Kurbağalık Köyü, 15.07.2017.
- K. K. 14: Bilal Vurdem, Yaş: 90, Kabardey, Sacayağı Köyü, 15.07.2017.
- K. K. 15: Bülent Atçı, Kabardey, Alamescit Köyü, 18.05.2020.
- K. K. 16: Cafer Turan, Yaş: 37, Çemguy, Devederesi Köyü, 25.06.2017.
- K. K. 17: Can Berk Koçer, Yaş: 33, Hatukoy, Beserek Köyü, 24.11.2020.
- K. K. 18: Canset Demir, Yaş: 42, Kabardey, Karahalka Köyü, 15.07.2017.
- K. K. 19: Cavit Yılmaz, Yaş: 91, Abaza, Halitbeyören Köyü, 12.07.2017.
- K. K. 20: Deniz Yağan, Yaş: 54, Abaza, Kazancık Köyü, 15.07.2017.
- K. K. 21: Didem Yılmaz, Yaş: 37, Kabardey, Hilmiye Köyü, 21.10.2019.
- K. K. 22: Duran Canbek, Yaş: 65, Kabardey, Büyük Kabaktepe Köyü, 18.07.2017.
- K. K. 23: Ebru Demirkan, Yaş: 38, Kabardey, Kırkpınar Köyü, 28.06.2017-14.05.2020.
- K. K. 24: Erdal Aslan, Yaş: 51, Kabardey, Aşağıborandere Köyü, 19.07.2017.
- K. K. 25: Erdoğan Şafak, Yaş: 64, Kabardey, Aşağıbeyçayırı Köyü, 14.07.2017.
- K. K. 26: Ferit Duman, Yaş: 70, Kabardey, Üçpınar Köyü, 08.12.2020.
- K. K. 27: Fevzettin Vurdem, Yaş: 76, Kabardey, Karakuyu Köyü, 11.07.2017.
- K. K. 28: Feyzullah Çeçen, Yaş: 81, Çeçen, Aşağıborandere Köyü, 15.07.2017.
- K. K. 29: Fikret Doğan, Yaş: 65, Kabardey, Örenşehir Köyü, 11.07.2017.
- K. K. 30: Fikret Şimşek, Yaş: 65, Kabardey, Karaboğaz Köyü, 10.07.2017.
- K. K. 31: Fikri Bolat, Yaş: 69, Kabardey, Yukarıbeyçayır Köyü, 15.07.2017.
- K. K. 32: Gani Beştan, Yaş: 44, Kabardey, Tahtaköprü Köyü, 19.05.2020.
- K. K. 33: Gülen Kaplan, Yaş: 56, Kabardey, Hayriye Köyü, 30.06.2017.
- K. K. 34: Hanefi Akkan, Yaş: 51, Kabardey, Yağlıpınar Köyü, 25.03.2020.
- K. K. 35: Haydar Baykaldı, Yaş: 55, Kabardey, Karaboğaz Köyü, 10.07.2017.
- K. K. 36: Hayri Karaçay, Yaş: 72, Kabardey, Şerefiye Köyü, 04.07.2017.
- K. K. 37: Hayriye Bor, Yaş: 53, Balkar, Eğrisöğüt Köyü, 10.07.2017.
- K. K. 38: Hikmet Baykaldı, Yaş: 50, Kabardey, Karaboğaz Köyü, 18.07.2017.
- K. K. 39: Hülya Tambay, Yaş: 50, Kabardey, Taşoluk Köyü, 22.05.2020.

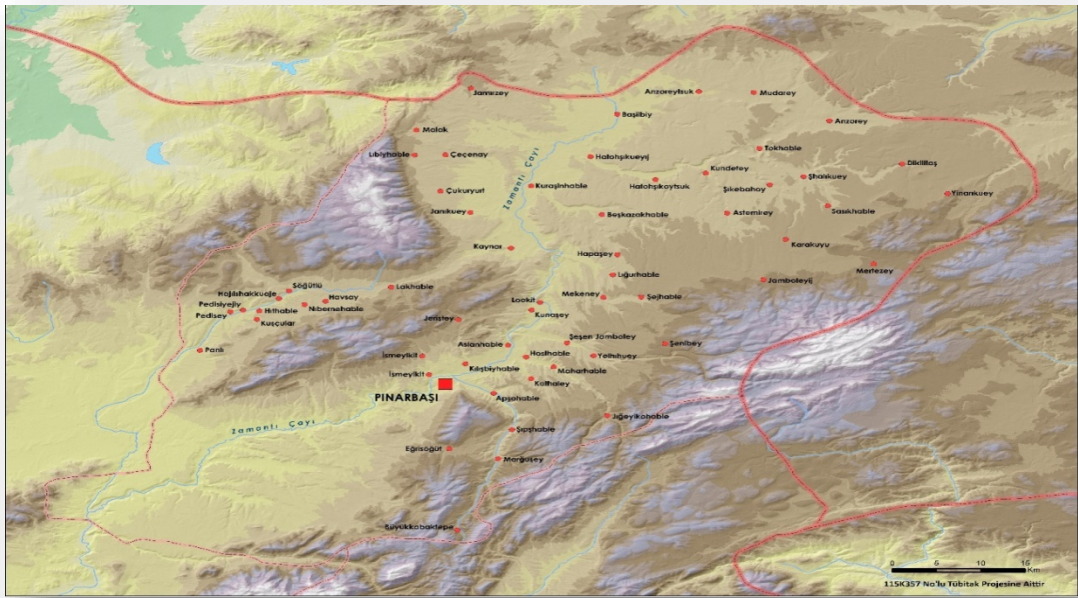
- K. K. 40: İshak Burak Alper, Yaş: 24, Çeçen, Aşağıborandere Köyü, 17.07.2017.
- K. K. 41: İsmet Boran, Yaş: 79, Kabardey, Yukarıborandere, 23.12.2017.
- K. K. 42: İzzet Yıldız, Yaş: 78, Çeçen, Aşağıborandere Köyü, 16.10.2019.
- K. K. 43: Kasım Sönmez, Yaş: 73, Kabardey, Kılıçmehmet Köyü, 12.07.2017.
- K. K. 44: Leyla Özkan, Yaş: 54, Kabardey, Hayriye Köyü, 30.06.2017.
- K. K. 45: Mahmut Özkurt, Yaş: 57, Abzeh, Devederesi Köyü, 24.06.2017.
- K. K. 46: Mehmet Beştan, Yaş: 75, Kabardey, Tahtaköprü Köyü, 21.05.2020.
- K. K. 47: Muhittin Ünal, Yaş: 72, Abaza, Kazancık Köyü, 24.10.2018.
- K. K. 48: Musa Cetger, Yaş: 57, Abaza, Kazancık Köyü, 05.07.2017.
- K. K. 49: Mutlu Akkaya, Yaş: 42, Kabardey, Kaftangiyen Köyü, 21.10.2019.
- K. K. 50: Muzaffer Kök, Yaş: 64, Abaza, Altıkese Köyü, 12.07.2017.
- K. K. 51: Nail Koşar, Yaş: 93, Kabardey, Methiye Köyü, 11.07.2017.
- K. K. 52: Ömer İlhan, Yaş: 35, Kabardey, Kırkpınar Köyü, 19.07.2017.
- K. K. 53: Perit Duman, Yaş: 38, Kabardey, Örenşehir Köyü, 07.12.2020.
- K. K. 54: Raziye Kök, Yaş: 70+, Abaza, Altıkese Köyü, 12.07.2017.
- K. K. 55: Remzi Çiçek, Yaş: 60+, Kabardey, Sacayağı Köyü, 18.07.2017.
- K. K. 56: Sabit Eyigün, Yaş: 71, Hatukoy, Akören Köyü, 24.10.2019.
- K. K. 57: Saim Genel, Yaş: 64, Kabardey, Hilmiye Köyü, 13.10.2019.
- K. K. 58: Saadettin Kuş, Yaş: 71, Kabardey, Yağlıpınar Köyü, 12.07.2017.
- K. K. 59: Sebahattin Tokmak, Yaş: 60+, Kabardey, Hilmiye Köyü, 13.07.2017.
- K. K. 60: Selami Sungur, Yaş: 70, Kabardey, Kurbağalık Köyü, 15.07.2017.
- K. K. 61: Selnur Cankılıç, Yaş: 56, Kabardey, Hayriye Köyü, 30.06.2017.
- K. K. 62: Seyit Karaduman, Yaş: 77, Kabardey, Yahyabey Köyü, 14.07.2017.
- K. K. 63: Sibel Radiye Gül, Yaş: 60, Kabardey, Tahtaköprü Köyü, 06.07.2017.
- K. K. 64: Sinan Acar, Yaş: 49, Kabardey, Kurbağalık Köyü, 15.07.2017.
- K. K. 65: Şehrican Loğlaroğlu Akyüz, Yaş: 69, Abaza, Altıkese Köyü, 13.07.2020.
- K. K. 66: Tahsin Dinç, Yaş: 83, Kabardey, Kırkpınar Köyü, 23.12.2017.
- K. K. 67: Tekin Beslen, Yaş: 60, Kabardey, Aşağıborandere Köyü, 22.05.2020.
- K. K. 68: Yaşar Aslankaya, Yaş: 51, Kabardey, Büyükkabaktepe Köyü, 24.12.2017-03.01.2020.
- K. K. 69: Yaşar Yılmaz, Yaş: 66, Abzeh, Panlı Köyü, 26.06.2017.

EKLER

31. Strasse in der Tscherkessenstadt Asisic.

Fotoğraf 1: Pınarbaşı, Hugo Grote1906/1907 (Grote, 1911, s. xvi)

Harita1: Uzunyayla Köylerinin Abazaca ve Çerkesçe Adlandırmaları

Fotoğraf 2: Akören Köyü, Pedisey, 06.04.2020, Erdem Canbulat'ın Kişisel Arşivinden

Fotoğraf 3: Devederesi Köyü, Pedisiyeyij, 25.06.2017

Fotoğraf 4: Beserek Köyü, Çeçenay, 18.08.2020, Yusuf Teber'in Kişisel Arşivinden

Fotoğraf 5: Panlı Köyündeki 1868 Tarihli İlk Mezar Taşı, Şenol Cengiz'in Kişisel Arşivinden

Fotoğraf 6: Aşağıborandere Köyü, Şeşen Jambotey, 15.07.2017

Fotoğraf 7: Grozni, Çeçenistan Cumhuriyeti, 22.08.2019

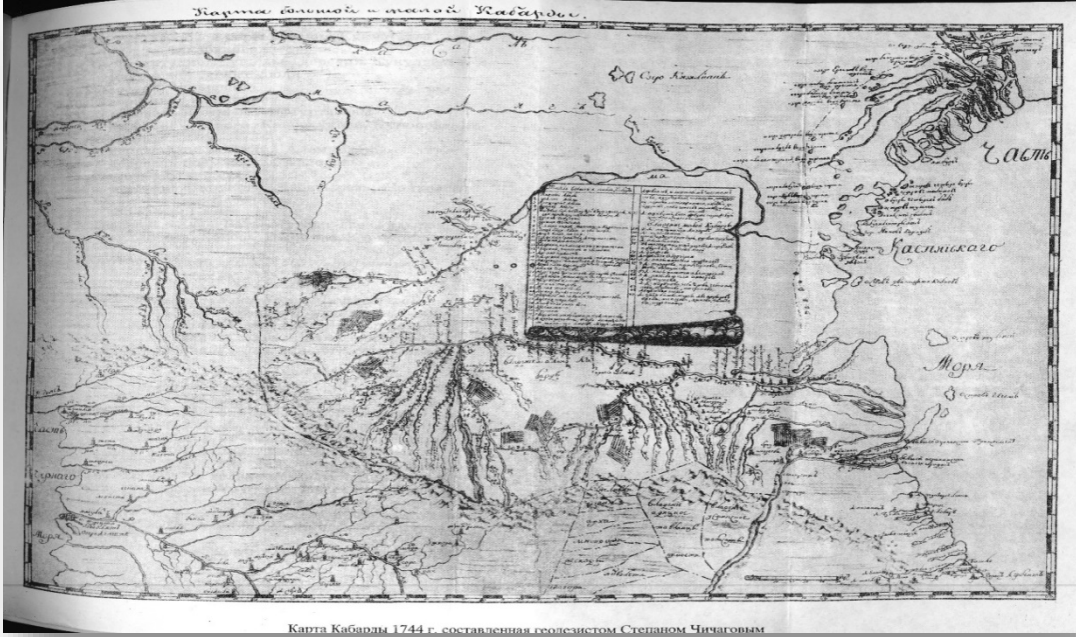

Fotoğraf 8 Sol: Dudaruk Kaplan Bey'in Mezar Taşı 1899
Fotoğraf 9 Sağ: Loo Şahin Bey'in Mezar Taşı 1880, Ömer Gül'ün Kişisel Arşivinden,
17.07.2020

Fotoğraf 10: Eğrisöğüt Köyü, 10.07.2017

Harita 2: 1744 Yılında Stepan Chichagoy Tarafından Çizilen Büyük ve Küçük Kabardey Bölgesindeki Köyler (voslit.info, 2020)

Fotoğraf 11: Hatoşoko Sülelesine Ait Bahçenin Günümüzdeki Hali, Nalçık, 03.08.2019

Fotoğraf 12: Üçpınar Köyü, Hatohşıkoytsuk, Özhan Demir'in Kişisel Arşivinden

Fotoğraf 13: Örenşehir, Kundetey, İshak Gök'ün Kişisel Arşivinden

Fotoğraf 14: Karakuyu Köyü, 15.07.2017

Fotoğraf 15: Sacayağı, Şhalıkuey, Levent Kaplan'ın Kişisel Arşivinden

Fotoğraf 16: Kaftangiyen Köyü, Anzorey, Yusuf Aksoy'un Kişisel Arşivinden

Fotoğraf 17: Şeker Nehri, Kabardey Balkar Cumhuriyeti, 03.08.2019

Fotoğraf 18: Hatuey Köyü, Anzor Sülalesi Bölgesi (Lesken), Kabardey Balkar Cumhuriyeti, 03.08.2019

Fotoğraf 19: Hilmiye Köyü, Beşkacak, Hable, 13.10.2019

Fotoğraf 20: Taşoluk Köyü, Hapaşey, 11.07.2017

29. Bewohner der Tscherkessensiedlung auf dem Kawak-tepe („Pappelhügel“) paß.

Fotoğraf 21: Kabaktepe Köyü, Hugo Grote 1906/1907 (Grote, 1911, s. xv)

Fotoğraf 22: Karaboğaz Köyü, Aslanhable, Çerkes Bayraklı Bir Ev, 10.07.2017

Fotoğraf 23: Koşınail, Methiye Köyü, Mudarey, 11.07.2017

Fotoğraf 24: Argudan, Kabarday Balkar Cumhuriyeti, 03.08.2019

Fotoğraf 25: Şerefiye Köyü, Astemirey, 11.07.2017

Fotoğraf 26: Kılıçmehmet Köyü, Kılışbiyhable, 12.07.2017

TABLolar

Sülale Adı	Köy Adı	Konumu
Hatikko (prens)	Dyançerieikkoad (Kerkenoko)	Laba Nehri Kıyısında
Hatikko (prens)	Seltonikkoad	Pşiş Nehri Kıyısında
Hatikko (prens)	Dyankklişikkomikkoad (Kerkenoko)	Pşiş Nehri Kıyısında
Sobeebşe (vork)	Sobay	Şhaguşe Nehri Kıyısında
Hapeepşe (vork)	Hapay	Çerçeney Bölgesinde
Pedis (vork)	Pedisy	Kuban Nehri Kıyısında
Borene (vork)	Borenhable	Şhaguşe Nehri Kıyısında
Yeutihe (vork)	Yeutihhable	Şhaguşe Nehri Kıyısında
Brde (vork)	Brdhable	Şhaguşe Nehri Kıyısında
Çnazr (vork)	Çnazrhable	Şhaguşe Nehri Kıyısında
Nezj (vork)	Nezjhable	Pşiş Nehri Kıyısında
Tlşhhakko (vork)	Tlşhakkoay	Pşiş Nehri Kıyısında
V-thhakuşekko (vork)	V-thhakuşekkomikkoad	Pşiş Nehri Kıyısında
Tsgoşhe (vork)	Tsgoşhable	Pşiş Nehri Kıyısında
Debrakko (vork)	Debrakiy	Kuban Nehri Kıyısında

Tablo 1: Han Giray'ın Notlarına Göre Hatukoy Çerkeslerine Ait Köyler
(Gubjokov, 2009, s. 156-157)

Sülale Adı	Köy Adı	Konumu
Edige	Edige Hable	Goryaçi Kulyuç Yakınlarındaki Bölge, Psefir'in Üst Kısımındaki Tub-Temdaşi Köyü
Beşuk	Beşuko Hable	Hotpıs Nehrinden Psefab (Goryaçi Kulyuç)'a Doğru Koth Tepesinde
Ançok	Ançok Hable	Psekups ve Pşış Nehirleri Arasında
Gute	Gute Hable	Psekups Havzasında
Nedjuk	Nedjuko Hable	Dış ve Çibiy Nehirlerine Kadar Pşaf Tepesinde
Tsey	Tsey Hable	Psekups Nehrinin Ortasında; Pşış Üzerinde
Gonejuk	Gonejuk Hable	Pşış ve Tsitsa Nehirleri Arasında
Daur	Daur Hable	Pşeha Nehrinin Üst Kısımında
Jancyat	Jancyat Hable	Kurcips Nehri Boyunca
Hoarz	Hoarz Hable	Pyatigorsk Yakınlarında Hoarz'da
Aşyo	Aşyo Hable	Psefab'a Yakın Mesafede Psekups Nehri Sağ Kıyısı Boyunca
Abidda	Abidda Hable	PsefabYakınlarında
Tuğuj	Tuğuj Hable	Beşukların Yanında
Tliš	Tliš Hable	Psekups Nehrinin Ortasında
Naşemuk	Naşemuk Hable	İmeretinskaya Stanitsası Yakınlarında
Kalmuko	Kalmuko Hable	Naşemuk Hable Yakınında
Batır	Batır Hable	Naşemuk Hable Yakınında
Şağuç	Şağuç Hable	KurcipsNehrinde
Tu	Tu Hable	KurcipsNehrinde
Hajcako	Hajcako Hable	KurcipsNehrinde

Tablo 2: Dyaçkov'a Göre Abzeh Çerkeslerine Ait Köyler (1902, s. 7-8)

Kişi Adı	Grubu	Konumu
Loo Berslan	Tapanta Prensi	Haziran 1831 Zelençuk Nehrinin üst tarafında
Loo Alımırza	Tapanta Prensi	Aralık 1831 Teberda ve Kardonik Nehirlerinin kıyısında
Loo Edik	Tapanta Prensi	1839'da Kuma'dan Kuban'ın sağ kıyısına taşındı
Loo Saralıp	Tapanta Prensi	1839'da Kuma'dan Kuban'ın sağ kıyısına taşındı
Loo Kalagiray	Tapanta Prensi	1840'ların başında Kuma'da
Loo Yakup	Tapanta Prensi	Küçük Zelençuk'un üst tarafında 1842 Haziranda 110 erkek+74 kadın. 1842'de Teberda'da, 1847'de Teberda'nın sol yakasının alt kısımlarında
Loo Muhammed Giray	Tapanta Prensi	1842'de Teberda'nın sağ kıyısında Humara kalesinden 20 verst uzaklıkta, 110 erkek+94 kadın

Loo Nogoy	Tapanta Prensi	1860'ta Kuma'da Kuban'ın sağ kıyısındadır. Loo Janhot'un köyüyle birlikte Osmanlı'ya gidecektir (listede her iki prensle bağlı 1089 kişi vardır)
Loo Janhot	Tapanta Prensi	Eylül 1860'ta Kuma'da sonar Kuban'ın sağ kıyısında

Tablo 3: Loo Sülalesi Mensuplarının Köy Konumları

(Hotko, 2015, s. 187-191)¹³

Sülale Adı	Nüfus	Konum
Dударук	487 Erkek+437 Kadın=924	Kuban Nehrinin Solu
Loo	693 Erkek+571 Kadın=1264	Kuban Nehrinin Solu
Biberd	337 Erkek+344 Kadın=681	Küçük Zelençuk Nehrinin Her İki Tarafı
Кılıç	357 Erkek+337 Kadın=694	Küçük Zelençuk Nehrinin Her İki Tarafı
Loo	500 Erkek+447 Kadın=947	Küçük Zelençuk Nehrinin Her İki Tarafı

Tablo 4: 1866'da Zelençuk Okrugundaki Abaza Nüfusu

(Kumikov, 2003, s. 325)

Şehir	İlçe	Köy Adı
Çorum	Alaca	Gökören
Kayseri	Pınarbaşı	Kazancık-Potuklu-Yukarıborandere
Sivas	Şarkışla	Demirboğa-Karacaören
Sivas	Yıldızeli	Halkaçayır
Tokat	Sulusaray	AlpudereveBulamır (şu an Gündoğan)

Tablo 5: Kazancık Köyü'nden Dağılan Abaza Köyleri

(Özbay, 2006, s. 47)

Sülale Adı	Nüfus
Bekmirza	24 Köy 7.737 Kişi
Hatoşoko	22 Köy 7.029 Kişi
Kaytuk	19 Köy 3.210 Kişi
Mısost	17 Köy 6.306 Kişi

Tablo 6: 1848-1850 Tarihlerine Göre Büyük Kabardey Bölgesindeki Prens Sülalesine Ait Köyler ve Nüfusları

(Stal, 2004, s. 350)

¹³Listede adı geçen Loo Yakup Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesine bağlı Altıkese köyünün kurucusudur. Son iki sütunda verdiğimiz Loo Nogoy, Loo Janhot ve oğlu Loo Aslangeri beraber Türkiye'ye gelmişler yaklaşık 1-2 yıl Sivas'a bağlı Demirboğa köyü civarında yaşadıkları sonra, Adana'ya bağlı Tufanbeyli ilçesinde Türkçe adı Akpınar, Abazaca adı Lookit olan köyü kurmuşlardır. 1928 yılında Loo Aslangeri'nin oğlu Loo Berslen (44 yaşında), torunları Loo Ali (14 yaşında) ve Loo Fuat (7 yaşında) Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesine bağlı Altıkese köyüne taşındılar (K. K., 65).

Köy Adı	Nüfus (1862)	Nüfus (1864)	At (1864)	Hayvan (1864)	Pulluk (1864)
Hatoşoko Bekmırza	75 Hane: 500 Erkek+460 Kadın= 960	68 Hane: 220 Erkek+241 Kadın=461	100	Büyükbaş: 2.300 Küçükbaş:7.000	30
Hatoşoko Hasanbi	54 Hane: 330 Erkek+250 Kadın=580	57 Hane: 205 Erkek+166 Kadın=371	900	Büyükbaş: 2.300 Küçükbaş:9.000	17
Hatoşoko Hatoşoko	136 Hane: 441 Erkek+463 Kadın=904	62 Hane: 198 Erkek+209 Kadın=407	2.000	Büyükbaş: 5.000 Küçükbaş:14.000	26

Tablo 7: 1862 ve 1 Ocak 1864 Tarihlerine Göre Hatoşoko Sülalesine Ait Köyler (Dumanov, 1994, s. 18; Mamhegov, 2006, s. 20-21)

Köy Adı	Nüfus (1859)	Nüfus (1864)	At (1864)	Hayvan (1864)	Pulluk (1864)
Alheskirey	27 Hane	11 Hane: 35 Erkek+31 Kadın=66	110	Büyükbaş: 300 Küçükbaş:700	3

Tablo 8: 1859 ve 1 Ocak 1864 Tarihlerine Göre Büyük Kabardey'deki Alheskirey Köyü (Mamhegov, 2006, s. 29; Beytuganov, 2007, s. 54)

Kişi Adı	Bölgesinde Olduğu Sülale Adı	1847 Yılında Konumu	1859 Yılında Nüfusu	1862 Yılında Nüfusu
Kundet Dokşuki	Kaytuk	Şhalıko Nehrinin Sol Kıyısında	28 Hane	—
Kundet İsmail	Hatoşoko	Çegem Nehrinin Sol Kıyısında	—	—
Kundet Kambot	Hatoşoko	ÇegemNehrinin Sol Kıyısında	30 Hane	40 Hane: 136 Erkek+129 Kadın= 265
Kundet Kurgok	—	ÇegemNehriKıyısında	—	40 Hane: 217 Erkek+270 Kadın= 447
Kundet Muhammed	Hatoşoko	ÇegemNehrinin Sol Kıyısında	—	—
Kundet Met	Hatoşoko	ÇegemNehrinin Sol Kıyısında	29 Hane	14 Hane: 45 Erkek+31 Kadın=76

Tablo 9: 1847, 1859, 1862 ve 1865 Tarihlerine Göre Kundet Sülalesine Ait Köyler (Dumanov, 1994, s. 14, 19; Beytuganov, 2007, s. 54)

Kafkasya'dan Uzunyayla'ya Taşınan Hafıza Mekânları...

Köy Adı	Nüfus	At	Hayvan	Pulluk
Kundet Batırşi	4 Hane: 10 Erkek+ 8 Kadın= 18	40	Büyükbaş: 200	2
Kundet Kambot	25 Hane: 88 Erkek+84 Kadın=172	100	Büyükbaş: 1.000 Küçükbaş: 1.000	15
Kundet Kurgok	30 Hane: 189 Erkek+185 Kadın=374	130	Büyükbaş: 2.170 Küçükbaş: 3.200	20

Tablo 10: 1 Ocak 1864 Tarihine Göre Çegem Nehri Kıyısındaki Hatohşoko Bölgesindeki Kundet Köyleri (Mamhegov, 2006, s. 22)

Köy Adı	Nüfus (1859)	Nüfus (1862)	Nüfus (1864)	At (1864)	Hayvan (1864)	Pulluk (1864)
Altudoko	31 Hane	46 Hane: 127 Erkek+ 135 Kadın= 262	35 Hane: 150 Erkek+ 140 Kadın= 290	200	Büyükbaş: 1.005 Küçükbaş: 5.100	15

Tablo 11: 1859, 1862 ve 1 Ocak 1864 Tarihlerine Göre Altudokuey Köyü (Dumanov, 1994, s. 14, 19; Mamhegov, 2006, s. 23; Beytuganov, 2007, s. 54)

Köy Adı	Nüfus (1859)	Nüfus (1862)	Nüfus (1864)	At (1864)	Hayvan (1864)	Pulluk (1864)
Duman	16 Hane	30 Hane: 120 Erkek +110 Kadın= 220	27 Hane: 90 Erkek+— Kadın= 90	640	Büyükbaş:640 Küçükbaş:500	8

Tablo 12: 1859, 1862 ve 1 Ocak 1864 Tarihlerine Göre Dumaney Köyü (Dumanov, 1994, s. 23; Mamhegov, 2006, s. 23; Beytuganov, 2007, s. 54)

Köy Adı	Nüfus (1859)	Nüfus (1864)	At (1864)	Hayvan (1864)	Pulluk (1864)
Molla	24 Hane	11 Hane: 29 Erkek 28 Kadın= 57	55	Büyükbaş: 102 Küçükbaş: 1.100	6

Tablo 13: 1859 ve 1 Ocak 1864 Tarihlerine Göre Molla Köyü (Mamhegov, 2006, s. 28; Beytuganov, 2007, s. 54)

KöyAdı	Nüfus	At	Hayvan	Pulluk
Sasıkhable	29 Hane: 140 Erkek+90 Kadın=230	17	Büyükbaş: 265 Küçükbaş: 1.250	11

Tablo 14: 1 Ocak 1864 Tarihine Göre Sasık Köyü (Mamhegov, 2006, s. 23)

Kişi Adı	Bölgesinde Olduğu Sülale Adı	Konumu
Anzor Anzor	Bekmırza	Lesken Nehri
Anzor Hatu	Bekmırza	Terek Nehri Sol Kıyısında
Anzor Muhammed Mırza	Bekmırza	Uruh Nehrinin Sol Kıyısında
Anzor Pşemah	Bekmırza	Lesken Nehri
Anzor Salimgeri	Hatoşoko	Uruh Nehrinin Sol Kıyısında

Tablo 15: 1847 Yılında Anzor Sülalesine Ait Köyler
(Dumanov, 1994, s. 16-17)

Köy Adı	Konum	Nüfus (1859)	Nüfus (1864)	At (1864)	Hayvan (1864)	Pulluk (1864)
Anzor Aslemırza	Bekmırza Sülalesi- Lesken Nehri	46 Hane	46 Hane: 171 Erkek+ 147 Kadın= 318	160	Büyükbaş: 1.186 Küçükbaş: 2.630	9
Anzor Hatu	Bekmırza Sülalesi- UruhNehri	—	46 Hane: 187 Erkek+189 Kadın=376	840	Büyükbaş: 1.691 Küçükbaş: 3.000	21
Anzor Kaysın	Bekmırza Sülalesi- Lesken Nehri	27 Hane	50 Hane: 208 Erkek+192 Kadın=400	900	Büyükbaş: 1.980 Küçükbaş: 3.930	18
Anzor Temböt	Kaytuk Sülalesi-Şeker Nehri	25 Hane	30 Hane: 140 Erkek+100 Kadın=240	200	Büyükbaş: 700 Küçükbaş: 1.000	8

Tablo 16: 1859 ve 1 Ocak 1864 Tarihlerine Göre Mısost Sülalesi Bölgesindeki Anzor Sülalesine Ait Köyler (Mamhegov, 2006, s. 30, 31; Beytuganov, 2007, s. 54)

Köy Adı	Nüfus (1859)	Nüfus (1862)	Nüfus (1864)	At (1864)	Hayvan (1864)	Pulluk (1864)
Beşkzazak	28 Hane	23 Hane: 147 Erkek+105 Kadın= 252	30 Hane: 87 Erkek+71 Kadın=148	65	Büyükbaş: 500 Küçükbaş: 560	9

Tablo 17: 1859, 1862 ve 1 Ocak 1864 Tarihlerine GöreKişpek Nehri'ninSağ Kıyısında Beşkzazakhable (Dumanov, 1994, s. 13, 19; Mamhegov, 2006, s. 22; Beytuganov, 2007, s. 54)

Kişi Adı	Bölgesinde Olduğu Sülale Adı	Konumu
Tambiy Batırşı	Mısost	Baksan Nehrinin Sol Kıyısında
Tambiy Devletgeri	Mısost	Baksan Nehrinin Sol Kıyısında
Tambiy Mudar	Mısost	Kışpek Nehrinin Sağ Kıyısında
Tambiy Zarakuş	Mısost	Baksan Nehrinin Sol Kıyısında

Tablo 18: 1847 Yılında Tambiy Sülalesine Ait Köyler

(Dumanov, 1994, s. 12-13)

Köy Adı	Nüfus (1859)	Nüfus (1862)	Nüfus (1864)	At (1864)	Hayvan (1864)	Pulluk (1864)
Tambiy Batırbek	—	88 Hane: 391 Erkek+367 Kadın=758	87 Hane: 300 Erkek+288 Kadın=588	485	Büyükbaş:5.047 Küçükbaş:763	32
Tambiy Berd	—	38 Hane: 187 Erkek+147 Kadın=334	37 Hane: 140 Erkek+180 Kadın=320	100	Büyükbaş:1.000 Küçükbaş:1.200	15
Tambiy Mirzabek	25 Hane	35 Hane: 195 Erkek+201 Kadın=396	37 Hane: 127 Erkek	320	Büyükbaş:1.600 Küçükbaş:2.000	18
Tambiy Zarakuş	87 Hane	71 Hane: 374 Erkek+374 Kadın=721	91 Hane: 240 Erkek	140	Büyükbaş:1.500 Küçükbaş:3.000	27

Tablo 19: 1859 ve 1 Ocak 1864 Tarihlerine Göre Prens Mısost Sülalesi Bölgesindeki Tambiy Sülalesine Ait Köyler (Dumanov, 1994, s. 18-19; Mamhegov, 2006, s. 24-25, 27; Beytuganov, 2007, s. 54)

Köy Adı	Nüfus (1859)	Nüfus (1862)	Nüfus (1864)	At (1864)	Hayvan (1864)	Pulluk (1864)
Karmahable	30 Hane	53 Hane: 234 Erkek+250 Kadın=584	40 Hane: 170 Erkek+165 Kadın=335	500	Büyükbaş: 600 Küçükbaş: 5.100	9

Tablo 20: 1859, 1862 ve 1 Ocak 1864 Tarihlerine Göre Malka Nehri'nin Sol Kıyısındaki Karmahable (Dumanov, 1994, s. 12, 18; Mamhegov, 2006, s. 19; Beytuganov, 2007, s. 54; Gubjokov, 2009, s. 140)

Köy Adı	Nüfus (1859)	Nüfus (1864)	At (1864)	Hayvan (1864)	Pulluk (1864)
Kılışbiy	35 Hane	25 Hane: 91 Erkek+83 Kadın=174	200	Büyükbaş:300 Küçükbaş: 3.000	10

Tablo 21: 1859 ve 1 Ocak 1864 Tarihlerine Göre Kılışbiyhable
(Mamhegov, 2006, s. 29; Beytuganov, 2007, s. 54)

KöyAdı	Konum	Nüfus (1859)	Nüfus (1864)	At (1864)	Hayvan (1864)	Pulluk (1864)
Gazihable	Çerek Nehri SağKıyısında	—	45 Hane: 178 Erkek+145 Kadın=323	75	Büyükbaş:681 Küçükbaş:2.025	8
Kudayhable	Nalçık Nehrinin Sol Kıyısında	22 Hane	23 Hane: 66 Erkek+53 Kadın=119	100	Büyükbaş:514 Küçükbaş:1.256	12

Tablo 22: 1859 ve 1 Ocak 1864 Tarihlerine Göre Gazihable ve Kudayhable
(Dumanov, 1994, s. 15; Mamhegov, 2006, s. 29; Beytuganov, 2007, s. 54)

Köy Adı	Nüfus (1859)	Nüfus (1862)	Nüfus (1864)	At (1864)	Hayvan (1864)	Pulluk (1864)
Kunaşey	26 Hane	23 Hane: 66 Erkek+46 Kadın=112	19 Hane: 72 Erkek+76 Kadın=148	60	Büyükbaş:300 Küçükbaş: 2.000	8

Tablo 23: 1859, 1862 ve 1 Ocak 1864 Tarihlerine Göre Kunaşey Köyü
(Dumanov, 1994, s. 19; Mamhegov, 2006, s. 25; Beytuganov, 2007, s. 54)

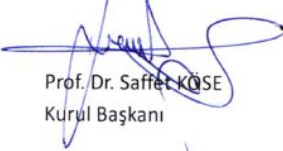
Etik Kurul Kararı

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Araştırmalar Etik Kurulu

İmzalar:

Prof. Dr. Saffet KÖSE
Kurul Başkanı

Doç. Dr. Özer KÜRELİ
Kurul Başkan Yardımcısı

Prof. Dr. Şahabettin YALÇIN
Kurul Üyesi

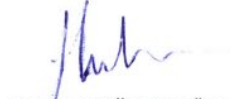
Prof. Dr. Lütfullah BEŞİROĞLU
Kurul Üyesi

Doç. Dr. Atilla AKBABA
Kurul Üyesi

Doç. Dr. Kerem BATIR
Kurul Üyesi

Doç. Dr. Şerafettin DEMİÇ
Kurul Üyesi

Doç. Dr. Sinan NARDALI
Kurul Üyesi

Av. Fatma GÜLMEZOĞLU
Kurul Üyesi

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Araştırmalar Etik Kurulu

SOSYAL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU PROJE ONAY FORMU		
Toplantı No: 2014 / 03	Toplantı Tarih – Saati: 26 / 03 / 2014 – 11:00	Karar Sayısı: 01

KATILIMCILAR :

Etik Kurulu Başkanı	: Prof. Dr. Saffet KÖSE
Etik Kurulu Başkan Yrd.	: Doç. Dr. Özer KÜPELİ
Etik Kurulu Üyesi	: Prof. Dr. Şahabettin YALÇIN
Etik Kurulu Üyesi	: Prof. Dr. Lütfullah BEŞİROĞLU
Etik Kurulu Üyesi	: Doç. Dr. Atilla AKBABA
Etik Kurulu Üyesi	: Doç. Dr. Şerafettin DEMİÇ
Etik Kurulu Üyesi	: Doç. Dr. Kerem BATIR
Etik Kurulu Üyesi	: Doç. Dr. Sinan NARDALI
Etik Kurulu Üyesi	: Av. Fatma GÜLMEZOĞLU

Projenin Adı	Kafkas Muhacirlerinin Hafıza Mekânları Üzerine Bir Araştırma
Projenin Niteliği	Sosyal Bilimler Araştırma Projesi
Proje Yürütücüsü veya Sorumlu Araştırmacı	Doç. Dr. Abdullah Temizkan
Proje Yürütücüsünün Haberleşme Bilgileri (Adres, e-posta, telefonu)	Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Sosyal, Ekonomik ve Siyasal İlişkiler Anabilim Dalı 35100 Bornova/İzmir abdullah.temizkan@gmail.com 0 505 572 12 59
Projenin Araştırmacıları	Yard. Doç.Dr. Beycan Hocoaoğlu Yard. Doç.Dr. Ömer Karataş
Projenin Amacı	-Projenin amacı, yaklaşık 150 yıldır Anadolu'da Türk halkı ile içi içe yaşayan bir toplumun sembol dünyası ve tarih algısının değişimi üzerine arşiv, kütüphane ve alan çalışmasında elde edilen, konu hakkında yorum yapmamızı sağlayacak, sağlam veriler üzerinden sembolere yüklenen anlamların zaman içerisinde nasıl değiştiğini ortaya koymaktır.
Gereçesi	Küreselleşmenin ve iletişim ağlarının dünya çapında hegemon tekçi bir kültür inşa etmesi karşısında millî ve yerel kültürler, değerler aşınmaya maruz kalmaktadır. Geleneklerini, göreneklerini, adet ve törelerini korumak isteyen yani kimliklerini koruyup yaşatmak isteyen küçük etnik topluluklar bu durumdan olumsuz etkilenmektedirler. Küresel hegemon kültürün bu baskısı karşısında millî ve yerel kimliklerin kendilerini hangi semboller üzerinden nasıl yeniden ürettiklerini tespit etmektir.
Yöntem	Başlangıçta arşiv ve kütüphane çalışması ile bir alt yapı oluşturulacak, akabinden alan çalışması ile 1864 göçünden bugüne kimliği hangi semboller üzerinden inşa edildiği tespit edilecektir. Bu aşamadan sonra söz konusu sembollerin bu zaman içerisinde nasıl bir muhteva değişimine maruz kaldıklarını anlamak için nitel araştırma yöntemi yani gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Araştırmalar Etik Kurulu

	<p>gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konulmasına yönelik bir sürecin izlendiği bir araştırma yöntemi kullanılacaktır.</p>
<p>Kullanılacak biyolojik, psikolojik, teknik vb. tüm yöntemleri açıklayan etik ile ilgili özeti</p>	<p>Araştırma yapacağımız grup etnik bir grup olduğu için içine kapalı bir özellik göstermektedir. Bu nedenle araştırmacılara belli koşullar sağlanmadığı müddetçe kendilerini açmakta tereddüt etmektedirler. Bu tereddüt aşmanın yolu yine onların kendi kültürlerine ait bazı kurumları işletmek olacaktır. Söz konusu Kafkasyalılar için “konak” yani misafir olma yahut birinin himayesinde bulunma bir yabancı için o toplumun içine girebilmesi için en uygun kapıdır. Bu kapıdan girdikten sonra o toplumun güvenini de kazanmış olacağız için artık soruları yönelteceğimiz görüşmelere geçebileceğiz. Burada doğru soruları sorup doğru cevapları alabilmek, o kültürü ve o toplumun insanını yakından tanımaya onlar hakkında tarihî ve kültürel bilgilere vakıf olmaya bağlıdır. Ekibimizde bu niteliklere sahip iki öğretim üyesi iki de bursiyer bulunmaktadır. Bu güven duygusunu pekiştirdikten sonra da aşağıdaki soruları yönelteceğiz:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Bize kendinizi kısaca tanıtır mısınız? 2) Burada ne kadar süredir ikamet ediyorsunuz? Daha önce nerede ikamet ediyordunuz? 3) Aynı semt/bölgede ikamet eden akrabalar var mı? Var ise ne kadar sıklıkla bir araya gelirsiniz? 4) “Akrabalar Günü” sizin için ne anlam ifade ediyor? 5) Hangi sülaledensiniz? Sülalenize özgü bir damga var mı? Var ise bu damganın taşıdığı bir anlam var mı? Bu damgalar nerelerde kullanılırdı? 6) 21 Mayıs 1864 tarihi sizin için ne anlam ifade ediyor? Anma törenlerine katıldığınız oldu mu? Nerede ve ne zaman? 7) Atalarınızın Kafkasya'dan Anadolu'ya sürgünü ile ilgili bilgi verir misiniz? Size bu süreçten nasıl bahsederlerdi? 8) Aile büyükleriniz size Kafkasya'dan bahsediyorlar mıydı? Bahsediyor iseler neler anlatırlardı? 9) Osmanlı Devleti'nin Kafkas muhacirlerine yaklaşımı hakkında ne düşünüyorsunuz? 10) Birleşik Kafkasya Cumhuriyeti bayrağının sizin için anlamı nedir? 11) Çerkes Ethem hakkında ne düşünüyorsunuz? 12) “Kefken Anıt Mezarı” hakkında bir bilginiz var mı? 13) Çerkezce'nin ya da diğer Kafkas dillerinin Kafkasyalı kimliği açısından önemi nedir? Bu dilleri çocuklarınıza öğretiyor musunuz? 14) Kafkasyalı mensubiyeti size neler hissettiriyor? 15) Xabze'nin sizin hayatınızdaki yeri nedir? 16) “Jile Vunafeler (Genel Toplantılar)” Kafkas toplumu için ne gibi bir önem taşıyor? 17) Sizin için din kuralları mı, Xabze kuralları mı önce gelir? 18) Xabze'nin yeni kuşaklara aktarılması bakımından

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Araştırmalar Etik Kurulu

	<p>Thamede'nin görevini nasıl yorumluyor sunuz?</p> <p>19) Evinizde misafir için ayrı bir oda var mı? Var ise bu odanın içinde ne gibi objeler bulunuyor? Objelerin taşıdığı bir anlam var mı? Konak, Türkiye Türkçesi ile "Konuk" sizin için ne anlama geliyor?</p> <p>20) Aile-Ocak ilişkisi hakkında ne düşünüyorsunuz?</p> <p>21) Çerkesler için at ne anlama gelir?</p> <p>22) Bir bedensel pratik olarak Çerkes dansları size ne gibi bir duygu hissettiriyor?</p> <p>23) Herhangi bir sivil toplum kuruluşunda faaliyet gösteriyor musunuz? Gösteriyor iseniz ne kadar süredir? Faaliyetlerinizden biraz bahseder misiniz?</p> <p>Ancak sorular bunlardan ibaret olmayacak görüşme esnasında anlık sorular da yöneltebilecektir. Biz bu görüşmelerden elde ettiğimiz verilerle bir takım istatistikî hesaplamalara gitmeyip tespit ettiğimiz sembollerin içi nasıl dolduruluyor ve zaman içerisinde bu sembolere yüklenen anlamlar nasıl değişiyor bunu anlamayı amaçlıyoruz. Sorularımızda hiçbir şekilde rencide edici, kırıcı, tahkir edici bir unsur bulunmamaktadır.</p>
--	--

Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Sosyal, Ekonomik ve Siyasal İlişkiler Anabilim Dalı öğretim üyelerinden Sayın **Doç. Dr. Abdullah Temizkan** tarafından yürütülmesi planlanan "Kafkas Muhacirlerinin Hafıza Mekânları Üzerine Bir Araştırma" adlı proje değerlendirilmiştir.

Proje etik açısından uygun bulunmuştur

Projenin etik açısından geliştirilmesi gerekmektedir

Proje etik açısından uygun bulunmamıştır